

بررسی و رتبه‌بندی شاخص‌های استاندارد شفافیت و انتشار عمومی اطلاعات صورت‌های مالی در نظام بانکی

روح‌اله عبادی* و زهرا سرکارراه**

نوع مقاله: پژوهشی	تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۶/۲۳	تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۴/۲	شماره صفحه: ۲۴۵-۲۵۵
-------------------	-------------------------	-----------------------	---------------------

اطلاعات مالی شفاف و قابل مقایسه یکی از ارکان اصلی پاسخگویی مدیران اجرایی و از نیازهای اساسی تصمیم‌گیران اقتصادی و از ملزومات بی‌بدیل توسعه و رشد اقتصادی در بخش دولتی و خصوصی است. نظارت بر شفافیت به ثبات و گسترش نظام بانکداری ملی منجر می‌شود و درگیری بین بانکداران و سپرده‌گذاران را کاهش می‌دهد.

با گسترش روزافزون تعاملات اقتصادی در سطح بین‌الملل و لزوم توجه به جریان سرمایه، معرفی استانداردهای مناسب برای شفافیت در نظام‌های مالی، گامی مهم برای تجهیز و تخصیص مناسب منابع، ارتقای سلامت و شفافیت بانکی و کاهش هزینه‌های مربوط به گردش اطلاعات مالی محسوب می‌شود. از این رو در مقاله حاضر به روش توصیفی - تحلیلی با استفاده از منابع کتابخانه‌ای؛ فرصت‌ها، تهدیدها، نقاط ضعف و قوت نظام بانکی در پیاده‌سازی استاندارد شفافیت ابلاغی هیئت خدمات مالی اسلامی بررسی شده و به روش میدانی - پیمایشی و توزیع پرسشنامه با به‌کارگیری رویکرد مدل‌سازی تصمیم‌گیری چندمعیاره، شاخص‌های استاندارد شفافیت و انتشار عمومی اطلاعات صورت‌های مالی از نظر «اهمیت و تأثیر اجرای شاخص بر میزان شفافیت» رتبه‌بندی شده است.

نتایج تحقیق نشان می‌دهد شاخص‌های افشای اطلاعات صورت‌های مالی، افشای اطلاعات حاکمیت شرکتی و کنترل‌های داخلی و افشای اطلاعات شناسایی و مدیریت ریسک بیشترین میزان اهمیت و شاخص‌های افشای اطلاعات صورت‌های مالی، افشای اطلاعات رویدادهای با اهمیت و افشای اطلاعات حاکمیت شرعی بیشترین تأثیر در اجرا را برخوردارند.

کلیدواژه‌ها: شفافیت و انتشار عمومی اطلاعات؛ نظام بانکی؛ هیئت خدمات مالی اسلامی؛ تحلیل سلسله‌مراتبی

* دانشجوی دکتری علوم اقتصادی، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه (نویسنده مسئول)؛

Email: ebadi.ro@gmail.com

** کارشناس ارشد بانکداری اسلامی، دانشگاه مفید؛

Email: zsarkarrah@gmail.com

فصلنامه مجلس و راهبرد، سال بیست‌ونهم، شماره یکصدونهم، بهار ۱۴۰۱

doi: 10.22034/MR.2021.4280.4236

مقدمه

انقلاب اطلاعات از انقلاب صنعتی و انقلاب‌های دیگر مهمتر است و این قدرت سفید و هوشمند، کاستی‌های هر بخش از نظام حکومتی را رصد کرده و نمایان می‌کند. در واقع برای تصمیم‌گیری مناسب یک محیط شفاف نیاز است؛ در غیر این صورت همانند یک انسان بدون حس و شناخت خواهد بود (نجفی علمی، ۱۳۹۴: ۲). امروزه لزوم توجه به اهمیت شفافیت در حوزه‌های مختلف در جلوگیری از فساد و اصلاح روابط اقتصادی و سیاسی بر کسی پوشیده نیست. هر چه انتشار اطلاعات در جوامع بیشتر و بهتر انجام شود، امکان اتخاذ تصمیم‌های آگاهانه و ایفای مسئولیت پاسخگویی در مورد چگونگی تحصیل و مصرف منابع بیشتر می‌شود. بنابراین یکی از الزامات رشد و توسعه اقتصادی، دسترسی همه ذی‌نفعان به اطلاعات شفاف است (حساس یگانه و خیراللهی، ۱۳۸۷: ۷۵).

حفظ سلامت و ثبات بانک‌ها و همچنین نقش مهم آنها در هدایت اقتصاد کشور نیازمند شفافیت مناسب در بانک‌هاست. یکی از راهکارها برای حصول اطمینان از صحت عملیات بانکی، وضع قوانین و مقررات بر افشای صحیح اطلاعات و همچنین نظارت مؤثر و کارآمد بر فعالیت آنها توسط نهادهای ناظر است تا از طریق وضع قوانین شفاف، مستقل و پاسخگو و نظارت بر حسن اجرای آن سبب کسب اعتماد عمومی، حفظ سلامت در عملکرد، جلوگیری از وقوع هرگونه بحران و پرهیز از انتقال نارسایی‌ها از بخش پولی اقتصاد به بخش واقعی آن شود.

اهمیت شفافیت به‌گونه‌ای است که کمیته نظارتی بال^۱ شفافیت را به عنوان یکی از عوامل نظارت مؤثر برای حفظ سلامت و ثبات نظام بانکی دانسته و به دنبال بهبود سطح مدیریت ریسک، حکمرانی و نیز شفافیت و افشای اطلاعات بانک‌هاست. این کمیته شفافیت را در عملکرد مالی، راهبردهای مدیریت و کنترل ریسک، منابع در معرض ریسک، سیاست‌های حسابداری و مدیریت کسب‌وکار و حاکمیت شرکتی ضروری و لازم‌الاجرا می‌داند (Basel Committee, 2015).

1. Basel Committee on Banking Supervision (BCBS)

بانک جهانی در خصوص نقش حاکمیت شرکتی فعالیت‌های گسترده‌ای را انجام داده است که موضوع افشا و شفافیت از جمله موارد مهم مورد اشاره این بانک است (Agag, 2013). هیئت خدمات مالی اسلامی^۱ به عنوان یک نهاد مکمل برای کمیته بازل نیز استانداردهایی را به منظور بررسی میزان شفافیت در عملکرد بانک‌های کشورهای عضو تعیین و منتشر کرده است که یکی از این استانداردها، استاندارد شماره ۴ با عنوان «افشای اطلاعات برای بهبود شفافیت و نظم بازار برای نهادهای ارائه‌دهنده خدمات مالی اسلامی» است که می‌توان با استفاده از اصول ارائه شده به بررسی میزان شفافیت و نحوه عملکرد بانک‌ها پرداخت.

از اهداف عملیاتی این استاندارد توانمندسازی فعالان بازار برای تکمیل و پشتیبانی پیاده‌سازی و اجرای اصول هیئت خدمات مالی اسلامی در زمینه‌های کفایت سرمایه، مدیریت ریسک، حاکمیت شرکتی و نظارت، تسهیل دسترسی فعالان بازار (به‌طور عام) و دارندگان حساب‌های سرمایه‌گذاری (به‌طور خاص) به اطلاعات موثق، مرتبط و به موقع است (توحیدی، ۱۳۹۴: ۹).

در تحقیق حاضر ضمن بررسی اهمیت شفافیت و انتشار عمومی اطلاعات در نظام بانکی، شاخص‌ها و معیارهای استاندارد شفافیت و افشای اطلاعات طبق مقررات کمیته بال و هیئت خدمات مالی اسلامی شناسایی می‌شود. رتبه‌بندی میزان اهمیت و تأثیر اجرای هر یک از شاخص‌های ارزیابی استاندارد شفافیت و بررسی فرصت‌ها، تهدیدها، نقاط ضعف و قوت نظام بانکی کشور در مواجهه با این شاخص‌ها از مهمترین مسائلی است که در این تحقیق به آن پرداخته شده است.

۱. پیشینه تحقیق

در راستای بررسی شاخص‌های استاندارد شفافیت مالی و انتشار عمومی اطلاعات هیئت خدمات مالی اسلامی در نظام بانکی کشور مطالعه جامعی انجام نشده و در مطالعات

---

1. Islamic Financial Service Board (IFSB)

معدودی فقط به بررسی استانداردهای هیئت خدمات مالی اسلامی، ارتباط این شاخص‌ها با ثبات مالی و ... پرداخته شده است که در ادامه به برخی از مهمترین این مطالعات اشاره می‌شود.

بیدآباد (۱۳۹۰) در مقاله‌ای با عنوان «مقررات پیشنهادی برای شفافیت مالی، حکمرانی و افشای اطلاعات بانک در بانکداری راستین» با روش تحلیلی - توصیفی برای رفع معضل نبود شفافیت و فساد بانکی و در پی آن رفع تضییع حقوق سپرده‌گذاران اقدام به ارائه پیش‌نویس مقررات شفافیت مالی، حکمرانی و افشای اطلاعات برای بانک و سایر مؤسسات مالی و اعتباری کرده است تا زمینه‌ای برای تدوین مقررات لازم فراهم شود.

رحمانی و حسینی (۱۳۹۱) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی شفافیت صورت‌های مالی بانک‌ها» به روش پیمایشی و تدوین پرسشنامه کتبی به بررسی میزان افشا در صورت‌های مالی بانک‌ها پرداخته و برای انجام این کار، ۹ فرضیه را مورد بررسی قرار داده و در نهایت به این نتیجه دست می‌یابند که افشای اطلاعات تسهیلات اعطایی توسط بانک‌ها به تفکیک جاری و غیرجاری و وثایق در صورت‌های مالی بانک‌ها رعایت نشده است.

یوسفی اصل و همکاران (۱۳۹۳) در مقاله‌ای با عنوان «تبیین مدل شفافیت گزارشگری مالی» پس از بررسی مبانی نظری تحقیق با مدنظر قرار دادن ویژگی‌های محیطی ایران براساس مدل شفافیت گزارشگری مالی بوشمن و همکاران (۲۰۰۴) مدلی جامع‌تر را جهت ارزیابی میزان شفافیت شرکت‌ها و کیفیت افشای آنها پیشنهاد داده‌اند. نتایج حاکی از آن است که از دیدگاه خبرگان، شکاف بین وضعیت موجود و مطلوب در زمینه هر یک از ابعاد مؤثر بر شفافیت اطلاعاتی در سطح شرکت از لحاظ آماری معنادار و بااهمیت است.

نجفی علمی (۱۳۹۴) در گزارش «درآمدی بر شفافیت بانکی: مطالعه موردی بخشنامه ضوابط ناظر بر حداقل استانداردهای شفافیت و انتشار عمومی اطلاعات توسط مؤسسات اعتباری» نشان داده که امروزه در بانک‌ها، مقام‌های مقرراتگذار و ناظر با تصویب مقررات مختلف درصدد تحقق هرچه بیشتر این شفافیت بوده و یکی از بخشنامه‌هایی که در این زمینه مصوب شده، بخشنامه سال ۱۳۹۳ شورای پول و اعتبار بانک مرکزی است که از بانک‌های خصوصی و چهار مؤسسه اعتباری خواسته شده است که برخی شاخص‌های

بانکی خود را به‌طور عمومی انتشار دهند. نتایج بررسی این گزارش درباره بانک‌ها و مؤسسات اعتباری از نگاه بخشنامه شفافیت، حاکی از پایین بودن میزان شفافیت بانکی در میان مؤسسات اعتباری مدنظر است.

احمدیان (۱۳۹۶) در مطالعه خود با عنوان «نقش افشای اطلاعات در بهبود سلامت مالی بانک‌ها» با استفاده از روش توصیفی، نقش شفافیت و افشای اطلاعات متأثر از نظم بازار و نظارت بانکی بر سلامت مالی بانک‌ها را مورد بررسی قرار داده و با توجه به تجربیات بین‌المللی، چارچوبی از اطلاعات مورد نیاز برای درک فعالیت‌های بانک‌ها و ریسک‌های مترتب آنها را بیان می‌کند و به این نتیجه می‌رسد که افشای عمومی بانک‌ها نظیر اطلاعات مربوط به فعالیت‌ها و ریسک بانک برای بهبود نظم بازار و بهبود ثبات مالی مورد نیاز است. یورسل بامن و نیر ارلند^۱ (۲۰۰۰) در تحقیقی مشترک «چگونگی ارتباط افشای بیشتر با نوسانات سهام در بانک‌ها» را مورد بررسی و آزمون قرار داده‌اند. آنها در این تحقیق هفده شاخص از قبیل تسهیلات به تفکیک تاریخ سررسید، به تفکیک نوع و ... را برای افشا در نظر گرفتند و به این نتیجه رسیدند که بیش از نیمی از بانک‌های مورد بررسی اطلاعات بیشتری را در خصوص ارقام اصلی افشا می‌کنند و این بانک‌ها نسبت به بانک‌هایی که اطلاعات کمتری افشا می‌کنند، نوسانات قیمت سهام کمتری را نشان می‌دهند.

ارنست و یانگ (۲۰۰۹) در مطالعه خود به «بررسی یک مدل نمونه صورت‌های مالی تلفیقی بانک فرضی» پرداختند. آنها در تحقیق خود با توجه به استانداردهای گزارشگری مالی (IFRS10) و (IAS11)، نحوه افشای هر یک از اقلام صورت‌های مالی برای یک بانک نمونه را بیان کردند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که بانک‌ها باید اطلاعات مربوط به ماهیت و حیطة معاملات خود با اشخاص وابسته و مرتبط را ارائه کنند و برای شناسایی روابطی که ممکن است دارای آثار مثبت یا منفی روی وضعیت و عملکرد مالی یک بانک باشند، برخورداری از چنین اطلاعاتی، برای بانک سودمند خواهد بود.

دینسر و اینچگرین^۲ (۲۰۱۴) در مطالعه خود با عنوان «شفافیت و استقلال بانک

---

1. Ursel Baumann and Nier Erlend

2. Dincer and Eichengreen

مرکزی: شاخص‌های جدید و به روز» میزان شفافیت ۱۲۰ کشور برمبنای پنج شاخص شفافیت سیاسی، اقتصادی، رویه‌ای، سیاستگذاری و عملیاتی طی سال‌های ۱۹۹۸ تا ۲۰۱۰ را اندازه‌گیری و رتبه‌بندی کرده‌اند.

در تحقیق‌های انجام شده به بحث استانداردهای شفافیت بانکی و افشای اطلاعات بانک اشاره‌ای نشده و از این نظر مطالعه حاضر با بررسی این موضوع وارد حوزه جدیدی شده و درصدد است ضمن ترسیم ماتریس^۱ SWOT به منظور بررسی نقاط قوت و ضعف اجرای استاندارد شفافیت و همچنین فرصت‌ها و تهدیدهای پیش رو با توجه به نظر کارشناسان و استفاده از روش سلسله‌مراتبی^۲ به رتبه‌بندی معیارهای شفافیت و افشای اطلاعات بانکی بپردازد.

۲. مفهوم شفافیت و انتشار اطلاعات

شفافیت، هسته مرکزی گزارشگری مالی مدرن است. در تحقیقاتی که توسط بوشمن و اسمیت^۳ (۲۰۰۱)، فرانسیس و همکاران^۴ (۲۰۰۴)، مدهانی^۵ (۲۰۰۹)، بارث و همکاران^۶ (۲۰۱۰) و لنگ و میفیت^۷ (۲۰۱۱) و ... نشان داده شده، شفافیت یکی از مهمترین عواملی است که موجب جذابیت شرکت از دیدگاه سرمایه‌گذاران می‌شود. برمبنای این تحقیقات، شفافیت در گزارشگری مالی می‌تواند اعتماد جامعه سرمایه‌گذاران را افزایش دهد.

تعاریف مختلفی برای شفافیت به عنوان ویژگی مطلوب گزارش‌های مالی مبتنی بر ذی‌نفعان اطلاعات، اجرای قوانین و مقررات و مبتنی بر پاسخگویی گزارش شده است. به عنوان مثال بوشمن و همکاران^۸ (۲۰۰۴) شفافیت گزارشگری مالی را به عنوان «دسترسی

۱. نقاط قوت (Strengths)، ضعف (Weakness)، فرصت‌ها (Opportunities) و تهدیدها (Threats).

2. Analytical Hierarchy Process
3. Bushman and Smith
4. Francis et al.
5. Madhani
6. Barth, Konchitchki and Landsman
7. Lang, Lins and Maffet
8. Bushman, Piotroski and Smith

گسترده به اطلاعات مربوط و قابل استناد در مورد عملکرد دوره، موقعیت مالی، فرصت‌های سرمایه‌گذاری، راهبری، ارزش و ریسک شرکت‌هایی که مورد مبادله عموم قرار می‌گیرند» تعریف کرده و بارث و اسچیپر^۱ (۲۰۰۸) شفافیت گزارشگری مالی به معنای «گزارش‌های مالی واحد تجاری، واقعیت‌های اقتصادی واحد تجاری را به شیوه‌ای که برای استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی قابل درک باشند؛ ارائه کنند» است. وجه مشترک همه تعاریف ارائه شده «قابلیت دسترسی به اطلاعات» و «توانایی برقراری ارتباط و جریان ارسال و دریافت اطلاعات» است (حساس یگانه و خیراللهی، ۱۳۸۷: ۷۶).

یکی از عواملی که بر روی شفافیت تأثیرگذار است، عوامل محیطی بوده و نظام‌های قانونی، قضایی، حقوق مالکیت، اقتصاد سیاسی و میزان دخالت دولت در بازارهای پولی و مالی هر کشور می‌تواند بر کیفیت افشا مؤثر باشد. پژوهش‌هایی در زمینه نقش عوامل محیطی از قبیل نظام‌های قانونی حاکم بر گزارشگری مالی، قوانین حمایت از سرمایه‌گذاران و میزان توسعه و پیشرفت کشورها در تبیین تفاوت میزان شفافیت در بین شرکت‌های مستقر در کشورهای مختلف انجام شده است. نتایج گویای آن است که نظام‌های قانونی مبتنی بر عرف یا مدون بودن، کارایی نظام قضایی و میزان حمایت از حقوق مالکیت در هر کشور بر عوامل و متغیرهای کیفیت افشا و شفافیت اطلاعاتی کشورها مؤثر است. برای اینکه اطلاعات اثربخش باشد باید منصفانه، قابل اتکا، به موقع، کامل و نامتناقض بوده و همچنین به روشنی و سادگی ارائه شده باشد (Vishwanath and Kaufmann, 2001).

۳. اهمیت شفافیت و افشای اطلاعات در بانک‌ها

امروزه اهمیت شفافیت در حوزه‌های مختلف در جلوگیری از فساد و اصلاح روابط اقتصادی و سیاسی مشخص است. شفافیت، هزینه‌های معاملاتی را کاهش داده و موجب بهبود روابط اقتصادی می‌شود. یکی از حوزه‌های بسیار مهم در شفافیت اقتصادی و مالی، شفافیت در حوزه بانکی است؛ چرا که بانک‌ها یکی از اصلی‌ترین ارکان اقتصادی یک کشور

---

1. Barth and Schipper

محسوب می‌شوند. از این رو حفظ سلامت و ثبات بانک‌ها و همچنین نقش مهم آنها در هدایت اقتصاد کشور نیازمند شفافیت مناسب بانک‌هاست؛ زیرا شفافیت ضعیف، ریسک دارایی بانک‌ها را با ابهام روبه‌رو می‌کند و بدون شفافیت مالی، پاسخگویی بانک‌ها به شدت محدود خواهد شد (نجفی علمی، ۱۳۹۴). از این رو مقام‌های مقرراتگذار و ناظر در بسیاری از کشورها از مدت‌ها پیش با تصویب مقررات مختلف در صدد تحقق هرچه بیشتر این مهم بوده‌اند. از طرفی در سالیان اخیر هم‌زمان با افزایش پیچیدگی و پویایی بانک‌ها، دستیابی به شفافیت و افشای صحیح اطلاعات با چالش‌هایی مواجه بوده است.

بسیاری از بانک‌ها علاوه بر فعالیت‌های سنتی خود در بسیاری از فعالیت‌های بازار نظیر بازار سرمایه، بازار بیمه و ... نیز وارد شده‌اند. این موضوع چالش‌هایی را برای مشارکت‌کنندگان بازار و ناظرانی که نیاز به ارزیابی فعالیت و ریسک بانک‌ها دارند، ایجاد کرده است. از طرف دیگر افشای به موقع اطلاعات بانک‌ها باعث می‌شود ناظران بانکی قادر به کشف به موقع مسائل و مشکلات بالقوه بانک‌ها شده و بتوانند قبل از وقوع بحران ریسک آن را کنترل کرده و بانک‌های با مدیریت مناسب را تشویق و بانک‌های با مدیریت ضعیف را تنبیه کنند (احمدیان، ۱۳۹۶: ۹۲). این موضوع کاملاً آشکار می‌شود که دستیابی به انضباط مؤثر بازار، مستلزم بهبود شفافیت است و دستیابی به شفافیت در گروهی تمهید و استقرار سازوکارهای لازم برای افشای عمومی اطلاعات مناسبی است که به فعالان بازار در ارزیابی عملکرد بانک‌ها یاری می‌رساند. شفافیت بانک‌ها، قطعاً به سطح کلان اقتصاد و حتی تجارت خارجی هم مرتبط خواهد بود. اهمیت شفافیت و افشای اطلاعات منتشر شده توسط بانک‌ها عبارت است از:

۳-۱. تأمین ثبات و سلامت نظام بانکی و جلوگیری از ورشکستگی بانک‌ها

مهمترین اهمیت شفافیت و افشای اطلاعات، حفظ سلامت و ثبات نظام بانکی بوده که در جهت افزایش توان اعتباری و جلوگیری از ورشکستگی بانک‌هاست. چرا که فعالیت بانکی به‌گونه‌ای است که دارای ویژگی سرایت به سایر بانک‌ها و نهادهای مرتبط با فعالیت خود است. به این معنا که ایجاد مشکل در بانک یا مؤسسه مالی می‌تواند به راحتی به

سایر مؤسسات منتقل شده و در نهایت کل نظام مالی را تحت تأثیر قرار دهد. به چنین مخاطره‌ای در نظام بانکی، ریسک یا خطر سیستمی اطلاق می‌شود (اسدی‌پور، ۱۳۸۸: ۳). این ریسک زمانی ایجاد می‌شود که سپرده‌گذاران بانکی که با مشکل مواجه شده‌اند، برای خروج سپرده‌های خود هجوم می‌آورند و این موضوع به تدریج به سایر بانک‌ها سرایت می‌کند. در نتیجه سپرده‌گذاران سایر بانک‌ها حتی آنهایی که هیچ‌گونه مشکلی ندارند نیز احساس نگرانی می‌کنند و برای بیرون کشیدن سپرده‌های خود تحریک می‌شوند. توجه به شفافیت سود و چگونگی اندازه‌گیری شفافیت مالی، درکنار توجه به تأمین منابع لازم برای تأمین درخواست خروج سپرده از نکات بسیار مهمی است که در سلامت نظام بانکی مؤثر است (Barth, Konchitchki and Landsman, 2013: 13).

۲-۳. فراهم‌سازی زمینه‌های تصمیم‌گیری سیاستگذاران و جلوگیری از سرایت مشکلات بانکی به کل اقتصاد

با توجه به اهمیت بالای موضوع شفافیت از دیدگاه شرعی (پیرو قواعد فقهی نفی غبن^۱ و غرر^۲) و تعارض هرگونه پنهان‌کاری، تقلب و یا تلاش برای قلب واقعیت با شرع، قرآن و اصل اساسی عدالت، عدم شفافیت بانکی می‌تواند زمینه فساد را به سایر نهادها و چه بسا کل اقتصاد فراهم کند. این عدم شفافیت در ارائه اطلاعات کشور را با اشکال مواجه می‌کند، به‌گونه‌ای که به دلیل ارائه اطلاعات نادرست و ناکافی، دولتمردان و سیاستگذاران با آگاهی کمتری از وضعیت واقعی اقتصاد اقدام به برنامه‌ریزی و سیاستگذاری می‌کنند و این سیاستگذاری‌ها زمینه تدوین برنامه‌های اجرایی را فراهم کرده و از آنجاکه این برنامه‌ها براساس اطلاعات افشا شده غلط و ناصحیح تدوین شده‌اند، اجرای آنها نه تنها پیشبردی را در اقتصاد کشور به دنبال نخواهد داشت، بلکه زمینه توسعه و بروز مشکلات بانکی را در کل اقتصاد فراهم می‌کند. اما از سوی دیگر شفافیت صحیح و افشای اطلاعات درست می‌تواند در نقش‌ها و روش‌های عملکرد سازمان‌های پولی و مالی و به تبع آن

۱. وارد کردن زیان به دیگری، فریفتن دیگری در معامله.

۲. خدعه و نیرنگ در معامله (آنچه که ظاهری فریبنده و باطنی مجهول دارد).

تصمیم‌گیری‌های اقتصادی، حاکمیت خوب و تسهیل ثبات سیاستی کمک کند و در به ثبات مالی منجر شود.

۳-۳. مقابله با شکل‌گیری و گسترش فساد بانکی

امروزه اقتصادهای پیشرفته جهانی، توجه به اقتصاد مردمی را در قالب مفهومی به نام «حاکمیت باز»^۱ مطرح می‌کنند. این مفهوم به باز بودن درب حاکمیت به روی جامعه اشاره دارد تا مردم بتوانند به اطلاعاتی که نیاز دارند از طریق حاکمیت دست یابند. این اطلاعات که به داده‌های باز^۲ معروف است، به داده‌هایی اطلاق می‌شود که هر فردی قادر است به صورت آزاد و رایگان و بدون نیاز به مجوز خاصی از آن استفاده کند (قلیچ، ۱۳۹۶: ۶۹). این موضوع در نظام اقتصادی کشور نیز در قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات دیده شده است، به‌گونه‌ای که براساس مفاد ماده (۲) این قانون، حق دسترسی به اطلاعات عمومی را برای هر شخص ایرانی بیان می‌کند، مگر آنکه قانون آن را منع کرده باشد.^۳

هر کشوری در بستر عدم شفافیت و نظارت کافی قوای نظارتی؛ دچار فساد، رشوه، رانت‌خواری، اختلاس و مفاسدی از این دست می‌شود. نتیجه گسترش این‌گونه مفاسد پولی و بانکی، چیزی جز کاهش زمینه‌های سرمایه‌گذاری و تولید فعال در کشور نخواهد بود. از این رو مسئله پیشگیری از ایجاد جرائم و تخلفات مالی در شبکه بانکی و همچنین کشف تخلف‌های انجام شده در کوتاه‌ترین زمان ممکن، یکی دیگر از اهداف شفافیت و افشای اطلاعات بانکی است. بنابراین با توجه به توسعه روزافزون بازارهای مالی و ایجاد روش‌های جدید کلاهبرداری، نظارت بانکی باید به نحوی سامان یابد که اولاً از ایجاد تخلف‌هایی پیشگیری کند و ثانیاً بتواند در کوتاه‌ترین زمان ممکن، تخلف‌های انجام شده را کشف کند (Barth et al. 2010, 23).

1. Open Government

2. Open Data

۳. قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات، مصوبه ۱۳۸۷/۱۱/۶ مجلس شورای اسلامی و مصوبه ۱۳۸۸/۵/۳۱ مجمع تشخیص مصلحت نظام.

۳-۴. حفظ حقوق و منافع ذی‌نفعان

یکی دیگر از موضوعات مهم شفافیت و افشای اطلاعات در نظام بانکی، مسئله حمایت از تمامی ذی‌نفعان نظام بانکی به ویژه سپرده‌گذاران است. اهمیت شفافیت و افشای اطلاعات در بانک‌ها با هدف حمایت از ذی‌نفعان می‌تواند به دو دلیل حائز اهمیت قلمداد شود. دلیل اول که قبل‌تر نیز به آن اشاره شد، بحث ورشکستگی بانک یا مؤسسه مالی است. ورشکسته شدن نه تنها به کل نظام بانکی کشور آسیب می‌رساند، بلکه تمامی سپرده‌گذاران به صورت فردی نیز از این مسئله آسیب می‌بینند. دلیل دوم، مربوط به رضایت‌بخش و صادقانه بودن رفتار بانک یا مؤسسه مالی با مشتریان است. در واقع این امکان وجود دارد که مثلاً بانک یا مؤسسه مالی از پرداخت به موقع و دقیق سود سپرده‌گذاران خودداری کند. در این شرایط ضرورت قوانین لازم‌الاجرا در زمینه شفافیت و افشای اطلاعات توسط مقام ناظر در جهت حفظ منابع ذی‌نفعان توجیه می‌شود.

به این ترتیب نهاد ناظر باید متوجه تمامی ذی‌نفعان نظام بانکی باشد و با تدوین مقررات لازم و کافی در زمینه شفافیت و افشای اطلاعات بانکی، فضای امن را برای آنان فراهم کند. افزایش سلامت مالی بانک‌ها با بهبود نظارت بر سطح کفایت سرمایه بانک‌ها و روند گزارشگری مالی، مدیریت بهینه نرخ سود بانکی، اصلاح و تقویت حاکمیت شرکتی در نظام بانکی، سامان‌دهی مطالبات غیرجاری و ... از جمله مواردی هستند که توسط بانک مرکزی باید مورد توجه قرار گیرد تا ضمن افزایش میزان شفافیت و افشای اطلاعات، زمینه‌های حفظ حقوق و منافع ذی‌نفعان در نظام بانکی کشور فراهم کند.

۴. شاخص‌ها و معیارهای استاندارد شفافیت و انتشار عمومی اطلاعات

شفافیت در بازارهای مالی و کاهش عدم تقارن اطلاعاتی بین سرمایه‌گذاران و صاحبان شرکت‌ها از مهمترین عوامل مؤثر عملکرد مناسب تخصیصی بازارهای مالی است. انتخاب بد (کژگزینی)^۱ و مخاطرات اخلاقی (کژمنشی)^۲ دو مشکل اساسی حاصل از عدم تقارن

---

1. Adverse Selection

2. Moral Hazard

اطلاعاتی بین خریداران و فروشندگان ابزارهای مالی است که اغلب موجب کاهش تمایل سرمایه‌گذاران به سرمایه‌گذاری مشترک و ناتوانی صاحبان بنگاه‌ها برای تأمین مالی مناسب شده و در نتیجه سبب ناکارآمدی بازارهای مالی در تخصیص وجوه خواهد شد (نظری، فدایی و تقی‌ملایی، ۱۳۹۲: ۴۶).

ساختار سازمانی و اداره بانک هر چقدر هم براساس رویه‌ها و سازوکارهای استاندارد شکل گرفته باشد و مبتنی بر آن فعالیت کند، در نبود شفافیت و افشاسازی نمی‌توان انتظار کارآمدی لازم و تحقق اهداف حاکمیت شرکتی را داشت. زیرا یکی از محورهای اساسی حاکمیت شرکتی، جلوگیری از ضایع شدن حقوق ذی‌نفعان (سپرده‌گذاران، سهام‌داران، تسهیلات‌گیرندگان و ...) است و این مهم بدون شفافیت و اطلاع یافتن از وضعیت بانک و تصمیمات اتخاذ شده در خصوص فعالیت بانک و افشای آنها میسر نیست. از این رو شناخت شاخص‌ها و معیارهای شفافیت امری ضروری است. در ادامه به شاخص‌ها و معیارهای شفافیت و انتشار عمومی اطلاعات کمیته نظارتی بال و هیئت خدمات مالی اسلامی پرداخته می‌شود.

۱-۴. کمیته نظارتی بال

براساس مستندات و بررسی‌های کمیته بال با عنوان «بهبود شفافیت در بانک»، شفافیت عامل استحکام و پایداری حاکمیت شرکتی صحیح و مؤثر محسوب می‌شود و در صورت نبود شفافیت، نظارت مؤثر بر عملکرد هیئت‌مدیره و هیئت عامل از سوی سهام‌داران، سپرده‌گذاران و دیگر ذی‌نفعان و نیز فعالان بازار به‌گونه‌ای که پاسخگوی اعمال خود باشند، امری دشوار است. از این رو هدف از شفافیت در حوزه حاکمیت شرکتی، ارائه اطلاعات مهم و لازم برای طرفین است، به نحوی که بتوانند کارایی هیئت‌مدیره و هیئت عامل را در زمینه اداره امور بانک مطابق با قوانین داخلی و در چارچوب روش‌های نظارتی ارزیابی کنند. اگرچه ممکن است مباحث مربوط به فرایند شفاف‌سازی، کاربرد اندکی برای بانک‌های غیربورسی، به خصوص در مورد گروهی از بانک‌هایی که سهام آنها تماماً به تملک انحصاری برخی اشخاص خاص درآمد داشته باشد، اما این امکان هست که بانک‌های غیربورسی

نیز در معرض ریسک‌های مالی مشابه بانک‌های بورسی مانند مسائل مربوط به نظام‌های پرداخت و پذیرش سپرده‌های خُرد قرار گیرند. همه بانک‌ها حتی بانک‌های غیربورسی که در نوع الزامات افشا تفاوت دارند، لازم است اطلاعات مقتضی و مفید مربوط به حوزه‌های مهم حاکمیت شرکتی را که توسط کمیته مربوطه مشخص می‌شود افشا کنند. این افشا باید متناسب با اندازه پیچیدگی، ساختار مالکیتی، جایگاه اقتصادی و وضعیت ریسک بانک باشد (36: 2015, BCBS). کمیته بال توصیه می‌کند بانک‌ها - در گزارشگری منظم مالی و دیگر افشاهای عمومی خود - اطلاعات را موقعی ارائه کنند که ارزیابی فعالان بازار از بانک‌ها را تسهیل می‌کنند. این کمیته اطلاعات ذیل را در راستای دستیابی به سطح قابل قبولی از شفافیت در بانک‌ها بیان می‌کند. حیطة و محتوای اطلاعات تهیه شده در قالب موارد زیر باید متناسب با اندازه و ماهیت عملیات بانک باشد^۱:

عملکرد مالی: اطلاعات مربوط به سود و زیان و اجزای آن (در دوره‌های اخیر و پیش از آن) به ارزیابی عملکرد مالی و جریان‌های نقدینگی آتی کمک می‌کند. این اطلاعات کمک می‌کند تا میزان اثربخشی یک بانک در استفاده از منابع در دسترس را ارزیابی کرد. اطلاعات سودمند عبارتند از: شاخص‌های اساسی کمی در زمینه عملکرد مالی، طبقه‌بندی درآمدها و هزینه‌ها، موضوعات مدیریتی و تجزیه و تحلیل عملکرد مالی.

وضعیت مالی (سرمایه، توانایی پرداخت بدهی‌ها و نقدینگی): اطلاعات مربوط به ماهیت و مقدار دارایی‌ها، بدهی‌ها، تعهدات، بدهی‌های احتمالی و وجوه سهامداران - هم در مقاطع زمانی مشخص و هم متوسط آنها طی دوره‌های مختلف - شامل سررسید و ساختار قیمت‌گذاری مجدد آنها برای ارزیابی نقدینگی و توان پرداخت بدهی یک بانک و در نهایت قدرت مالی و روندهای مربوط به آن سودمند است.

راهبردها و روش‌های مدیریت ریسک: موارد افشا شده ممکن است شامل مباحثی در مورد فلسفه کلی مدیریت ریسک، سیاست کلی و متدولوژی‌ها، شیوه بروز ریسک‌ها، نحوه مدیریت و کنترل آنها و بررسی سودمندی ابزارهای مشتقه در مدیریت ریسک و شیوه عملکرد آنها

---

۱. کمیته بال، «بهبود شفافیت در بانک - سپتامبر ۱۹۹۸»، ترجمه عبدالمهدی ارجمندنزاد، بانک مرکزی ج.ا.ا، ۱۳۸۵، ص ۵۵ - ۳۶.

در این زمینه شود. پایبندی به شفافیت همزمان با پیشرفت روش‌های مدیریت ریسک، چالش ویژه‌ای برای یک بانک به حساب می‌آید. بانک نیز باید به تهیه اطلاعات ارزشمند ادامه دهد، به‌گونه‌ای که عموم جامعه بتوانند فنون مدیریت ریسک و اقداماتی که در طول زمان انجام شده است را درک کنند.

مقدار منابع در معرض ریسک: افشای مقدار منابع در معرض ریسک به همراه وضعیت مالی، به انعکاس توان مالی و کارایی بانک و در نهایت امکان ادامه فعالیت‌های تجاری در مواقع بحران یاری می‌رساند. همچنین افشای اطلاعات مربوط به ریسک؛ به ارزیابی مقدار، زمان بندی و اطمینان از جریان وجوه نقد در آینده کمک می‌کند.

خط‌مشی‌های حسابداری: افشای خط‌مشی‌های عمده حسابداری که گزارش‌های مالی مطابق آن تهیه شده‌اند به کاربران این توان را می‌دهد که درباره وضعیت و عملکرد گزارش شده بانک، ارزیابی‌های معتبری را به عمل آورند. اطلاعات اصلی عبارتند از امور کاری، مدیریت و حاکمیت شرکتی (افشای اطلاعات در مورد ساختار هیئت‌مدیره، مدیریت ارشد و ساختار اصلی سازمانی). علاوه بر این لازم است در خصوص ویژگی‌ها و تجربه اعضای هیئت‌مدیره و مدیریت ارشد، اطلاعاتی را فراهم می‌کند که در ارزیابی نحوه عملکرد احتمالی یک مؤسسه در مواقع بحران و شیوه عکس‌العمل آن نسبت به تغییرات به وجود آمده در محیط اقتصادی یا رقابتی سودمند باشد.

۲-۴. هیئت خدمات مالی اسلامی

استاندارد «افشای اطلاعات برای بهبود شفافیت و نظم بازار برای نهادهای ارائه‌دهنده خدمات مالی اسلامی (به استثنای نهادهای بیمه اسلامی (تکافل) و صندوق‌های سرمایه‌گذاری مشترک اسلامی)» در دسامبر سال ۲۰۰۷ از سوی هیئت خدمات مالی اسلامی منتشر شده است. هدف این است که مجموعه‌ای از اصول و تکنیک‌های مهم در ایجاد شفافیت نهادهای ارائه‌دهنده خدمات مالی اسلامی با تأکید بر دستیابی به شفافیت و ارتقای نظم بازار فراهم شود. مخاطب نیز نهادهای ارائه‌دهنده خدمات مالی اسلامی، نهادهای ناظر آنها و دیگر نهادهای سیاستی مرتبط است و اهداف عملیاتی مهم

آن به شرح ذیل است:

الف) توانمندسازی فعالان بازار برای تکمیل و پشتیبانی پیاده‌سازی و اجرای اصول هیئت خدمات مالی اسلامی در زمینه‌های کفایت سرمایه، مدیریت ریسک، حاکمیت شرکتی و نظارت،

ب) تسهیل دسترسی فعالان بازار به طور عام و دارندگان حساب‌های سرمایه‌گذاری به طور خاص به اطلاعات موثق، مرتبط و به موقع (توحیدی، ۱۳۹۴: ۹).

استانداردها بر اصول و شاخص‌های موجود بر پایه شفافیت و حاکمیت شرکتی که توسط کمیته نظارتی بال منتشر شده بنا شده است. همچنین در این استانداردها سعی شده که ویژگی‌های خاص نهادهای ارائه‌دهنده خدمات مالی اسلامی نیز دیده شود. این استانداردها در هفت بخش تدوین شده که شامل موارد ذیل است^۱:

ملاحظات عمومی: هدف از این استاندارد، تعیین مجموعه‌ای از اصول و شاخص‌های کلیدی است که توسط مؤسسات ارائه خدمات مالی اسلامی با هدف دستیابی به شفافیت و ترویج نظارت بر بازار به هنگام تهیه گزارش‌های خود (افشاها) باید در نظر بگیرند. از آنجا که این استاندارد به مؤسسات ارائه خدمات مالی اسلامی، مقام‌های نظارتی و همچنین سایر سیاستگذاران مربوط می‌شود؛ توصیه‌هایی را برای افزایش شفافیت گزارشگری‌های مؤسسات ارائه‌دهنده خدمات مالی اسلامی برای ذی‌نفعان خود و در جهت مشخصات ریسک و ثبات مالی ارائه کرده است. برای این منظور مؤسسات ارائه‌دهنده خدمات مالی اسلامی باید ضمن رعایت استانداردهای بین‌المللی حاکمیت شرکتی مطلوب، برای افشاگری‌های خود که در ترویج انضباط بازار مؤثر است، زیرساخت‌های لازم را جهت دسترسی به اطلاعات فراهم کند. اهداف عمده این استاندارد؛ تطابق کفایت سرمایه مؤسسات ارائه‌دهنده خدمات مالی اسلامی، مدیریت ریسک، بازرسی نظارتی و استانداردهای حاکمیت شرکتی و همچنین فراهم‌سازی دسترسی به اطلاعات مرتبط، قابل

۱. برای اطلاعات بیشتر ر.ک: مفاد استاندارد شماره ۴ تدوین و ابلاغ شده توسط هیئت خدمات مالی اسلامی در دسامبر سال ۲۰۰۷:

اعتماد و به موقع برای شرکت‌کنندگان در بازار و دارندگان حساب‌های سرمایه‌گذاری^۱ به‌طور خاص، در جهت افزایش ظرفیت نظارت ایشان بر عملکرد، نوع فعالیت، ساختار سرمایه، ارزیابی کفایت سرمایه، فرایند مدیریت ریسک، اصول حاکمیت عمومی و شرعی، میزان انطباق محصولات با شریعت و نقش باجه‌های اسلامی مؤسسات ارائه‌دهنده خدمات مالی اسلامی است. بنابراین افشاگری‌هایی که طبق این استاندارد و متناسب با نیاز بازار و براساس قانون باشد، می‌تواند نیروهای بازار را برای افزایش ثبات و پایداری مالی اسلامی و تقویت سایر استانداردهای هیئت خدمات مالی اسلامی فعال کند. این استاندارد بر اساس رهنمودها و اصول مربوط به شفافیت بانکی و مدیریت بانکی صادر شده توسط کمیته بانکداری بال و با تکیه بر ویژگی‌های خاص مؤسسات ارائه‌دهنده خدمات مالی اسلامی تنظیم شده و بر استانداردهای طرح سرمایه‌گذاری جمعی اسلامی^۲ و استانداردهای حسابداری و حسابرسی بین‌المللی متکی است و افشای اطلاعات مناسب را برای سازمان‌های حسابداری حرفه‌ای، بین‌المللی و ملی را تسهیل می‌کند.

اصول افشای مالی و افشای ریسک: مؤسسات ارائه‌دهنده خدمات مالی اسلامی باید روش گزارشگری شفافیت خود را به تصویب هیئت‌مدیره برسانند و چگونگی افشای اطلاعات و کنترل‌های داخلی بر فرایند افشا بیان شده باشد. علاوه بر این باید فرایندی را برای ارزیابی مناسب بودن افشای اطلاعات مانند اعتبارسنجی و زمان‌بندی گزارش‌دهی تدوین کند. ضمن اینکه محدوده افشای اطلاعات باید متناسب و سازگار با ارزیابی ریسک و اهداف مدیریت ریسک، سیاست‌ها و خط‌مشی‌های مؤسسه باشد. با توجه به استانداردهای هیئت خدمات مالی اسلامی نظیر استانداردهای حاکمیت شرکتی و مدیریت ریسک، این استاندارد باید بر افشای اطلاعات مالی، ریسک و حکمرانی تمرکز کند تا استفاده‌کنندگان از آن بتوانند میزان کلی ریسک مؤسسه، نحوه تسویه بازده حساب‌های سرمایه‌گذاری و ترکیب منافع حاصل از آن برای دارندگان این حساب‌ها را مورد سنجش قرار دهند. ضمن اینکه با توجه به الزامات افشا باید مؤسسه، اطلاعاتی که نمی‌تواند افشا کند و یا اطلاعات لازم

1. Investment Account Holders (IAH)

2. Islamic Collective Investment Schemes (ICIS)

جهت افشا را در دسترس ندارد را با ذکر دلایل روشن به طور کامل توضیح دهد. همچنین خلاصه‌ای از اطلاعات مؤسسه برای گزارشگری مالی باید در پایگاه‌های اطلاع‌رسانی مؤسسه، ساختار سرمایه اعم از سرمایه کل، درجه ۱ و ... که توسط نهاد ناظر تثبیت شده است، میزان ذخایر احتیاطی و ...، میزان کفایت سرمایه مؤسسه، میزان مشارکت در سود و زیان و یا تقسیم سود و زیان، میزان سپرده‌های سرمایه‌گذاری، میزان دارایی‌های تحت پوشش قراردادهای تأمین مالی شرعی (تسهیلات پرداختی در قالب عقود اسلامی) موزون شده به ریسک، ریسک اعتباری ناشی از قراردادهای، اطلاعات مربوط به الزامات کفایت سرمایه و تعیین وزن ریسک دارایی‌ها و تعديلات مربوط به الزامات سرمایه و ...، افشای اطلاعات در مورد سیاست‌ها، رویه‌ها، طراحی محصول، نوع محصول، مبانی تخصیص سود حساب‌های سرمایه‌گذاری و ...، افشای اطلاعات محصول منتشر شده در ارتباط با محصولات جدید یا تغییرات در محصولات و افشای اطلاعات و صورت‌های مالی به زبان ساده و بدون پیچیدگی و در عین حال جامع باید توسط مؤسسه افشا شود.

اصول افشا برای دارندگان حساب‌های سرمایه‌گذاری: طبق بخش ۳ این استاندارد؛ افشای اطلاعات در مورد سیاست‌ها، رویه‌ها، طراحی محصول / نوع محصول و مبانی تخصیص سود و تفاوت بین سپرده‌های سرمایه‌گذاری محدود و نامحدود باید به صورت واضح افشا شود. همچنین نرخ بازده و ریسک‌های مربوطه به حساب‌های مذکور باید به صورت شفاف بیان شود. علاوه بر این سیاست‌های مؤسسه ارائه‌دهنده خدمات مالی اسلامی در مورد حفظ ذخایر مناسب برای بازده سپرده‌های سرمایه‌گذاری و مدیریت ریسک‌های مترتب بر این سپرده‌ها باید به صورت شفاف تبیین شود.

اصول افشای مبتنی بر سرمایه‌گذار خرد برای دارندگان حساب‌های سرمایه‌گذاری: طبق این استاندارد مؤسسات مالی ارائه‌دهنده خدمات مالی اسلامی در گزارش سالیانه که به طور خاص برای سرمایه‌گذاران خرده‌فروشی تنظیم و ارائه می‌کنند که خلاصه‌ای از اطلاعات عملکرد کلیدی را با استفاده از ارائه‌های گرافیکی (مانند نمودار پایه به جای مقدار زیادی از اطلاعات مالی عددی که ممکن است درک آن برای یک سرمایه‌گذار خرده‌فروشی دشوار باشد) استفاده کنند. برای این منظور ناظران، مؤسسات ارائه‌دهنده خدمات مالی اسلامی

را تشویق کنند تا افشای اطلاعات خود را به زبان ساده گزارش دهند تا سرمایه‌گذاران این اطلاعات قابل فهم و متعادل را در تصمیمات سرمایه‌گذاری خود به کار گیرند؛ چرا که آنان متخصص مالی نیستند. همچنین این امر آنها را قادر می‌کند تا عملکرد مؤسسه ارائه‌دهنده خدمات مالی اسلامی و همچنین مدیران آنها را تحت نظارت قرار دهند و به نظارت بر بازار کمک کنند. براساس این استاندارد باید در قسمت افشای اطلاعات مربوط به سرمایه‌گذار خرده‌فروشی، اطلاعات حاوی اظهارات واقعی و متعادل باشد (نه پیش‌بینی‌ها یا تخمین‌های عملکرد آینده مؤسسه). این افشا باید شامل تمام توضیحات، مدارک، محدودیت‌ها و اظهارات دیگر باشد که لازم است برای جلوگیری از گمراه شدن سرمایه‌گذاران، اطلاعات عملکرد افشا شود.

مدیریت ریسک، مواجهه با ریسک و کاهش ریسک: ریسک‌هایی که مؤسسات ارائه‌دهنده خدمات مالی اسلامی در معرض آن قرار دارند و روش‌هایی که این مؤسسات برای شناسایی، اندازه‌گیری، نظارت و کنترل ریسک‌ها استفاده می‌کنند از عوامل مهمی هستند که شرکت‌کنندگان در بازار در ارزیابی مؤسسات مالی ارائه‌دهنده خدمات مالی اسلامی در نظر می‌گیرند. بنابراین طبق این استاندارد چندین ریسک اصلی تأمین مالی شامل ریسک اعتباری، ریسک سرمایه‌گذاری سهام، ریسک نقدینگی، ریسک نرخ بازدهی، ریسک بازار و ریسک عملیاتی در مؤسسات ارائه‌دهنده خدمات مالی اسلامی که باید در نظر گرفته شود و اطلاعات لازم در جهت سیاست‌ها و شیوه‌های ارزیابی، کاهش و مدیریت هر یک از این ریسک‌ها باید توسط این مؤسسات افشا شود.

اصول افشای حاکمیت عمومی و حاکمیت شرعی: افشای حاکمیت عمومی و حاکمیت شرعی به منظور ارائه اطلاعات در مورد ساختار، فرایندها و عملکرد چنین حاکمیتی در مؤسسات ارائه‌دهنده خدمات مالی اسلامی باید طراحی شود. اطمینان از شفافیت در مورد انطباق شریعت با مؤسسات ارائه‌دهنده خدمات مالی اسلامی از اهداف مهم اصول افشاست.

از این رو استانداردهای بین‌المللی، کدها و بهترین شیوه‌های حاکمیت شرکتی مانند اصول حاکمیت شرکتی صادر شده توسط سازمان همکاری و توسعه اقتصادی و تقویت

حاکمیت شرکتی برای سازمان‌های بانکی صادر شده توسط کمیته بانکی بال و دیگر استانداردهای حاکمیت مربوطه تدوین شده‌اند که با این موارد سازگار هستند. بنابراین در جهت افشای اطلاعات، مناسب هستند. در این راستا استانداردهای هیئت خدمات مالی اسلامی در چهار حوزه رویکرد حاکمیت عمومی، حقوق صاحبان حساب‌های سرمایه‌گذاری، انطباق قوانین و اصول شریعت و شفافیت گزارش مالی در رابطه با حساب‌های سرمایه‌گذاری تدوین شده است.

چگونگی فعالیت گیشه‌های اسلامی در نهادهای مالی:^۱ در این استاندارد عملیات پنجره اسلامی به عنوان بخشی از یک مؤسسه مالی متعارف (که ممکن است یک شعبه یا یک واحد اختصاصی از آن مؤسسه باشد) تعریف شده است و حساب‌های سرمایه‌گذاری و تأمین مالی و سرمایه‌گذاری را ارائه می‌کند که با شریعت سازگار است. این پنجره‌ها به طور بالقوه و از لحاظ واسطه مالی، سازگار با شریعت‌اند و از نظر منافع مدیریت شده نیز در دارایی‌های متناسب با شریعت سرمایه‌گذاری می‌کنند. بنابراین طبق این استاندارد باید تمامی الزامات شفافیت در یک پنجره اسلامی ارائه شود. در این راستا مجموعه کامل صورت‌های مالی با یادداشت‌های توضیحی برای یک پنجره اسلامی نیز باید به عنوان بخشی از یادداشت‌های صورت‌های مالی مؤسسه مالی متعارف ارائه شود.

در صورتی که سیستم حسابداری مؤسسه مالی متعارف برای تولید این اطلاعات طراحی نشده باشد، آن مؤسسه موظف است که هرگونه تغییرات لازم در سیستم حسابداری خود در جهت افشای اطلاعات پنجره اسلامی را ایجاد کند. در صورتی که نوع دارایی‌ها مادی باشند، مؤسسه باید از الزامات افشای مرتبط با مدیریت ریسک دارایی‌های شرعی و مقررات مربوط به این دارایی‌ها برای مقاصد کفایت سرمایه برخوردار باشد. چنین الزامات افشاگری نیز برای تأمین مالی صکوک توسط مؤسسه مالی اعمال می‌شود.

---

۱. این موضوع می‌تواند در نظام بانکی کشور، به شعب بانک‌های داخلی که در کشورهای غیرمسلمان فعالیت می‌کنند نیز تعمیم داده شود.

۵. بررسی SWOT اجرای استاندارد شفافیت و افشای عمومی اطلاعات در نظام بانکی
 تحلیل SWOT طبق استانداردهای مربوط به آن در دو بخش عوامل مؤثر درونی و بیرونی
 مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد. این روش را می‌توان به منظور شناسایی و بررسی عوامل
 مؤثر درونی (نقاط قوت و نقاط ضعف) و عوامل تأثیرگذار بیرونی (فرصت‌ها و تهدیدها) بر
 اجرای استانداردهای شفافیت و افشای اطلاعات در نظام بانکی به کار گرفت. براساس
 مطالعات انجام شده و بررسی وضعیت نظام بانکی کشور، مجموعه فرصت‌ها و تهدیدهای
 مؤثر بر اجرای استاندارد شفافیت و افشای اطلاعات بانک‌ها را به صورت زیر می‌توان
 استخراج کرد:

۵-۱. عوامل درونی مؤثر

۵-۱-۱. نقاط قوت

بهبود ایمنی، ثبات و سلامت نظام بانکی: افزایش میزان شفافیت در بانک‌ها در پی اجرای
 استاندارد شفافیت و افشای اطلاعات، نه تنها باعث افزایش ثبات نظام بانکی می‌شود،
 بلکه ایمنی نظام بانکی را از ریسک‌های مترتب بر آن بهبود می‌بخشد.
 بازدارندگی نظام‌مند جرم و تخلف: لزوم پیاده‌سازی استاندارد شفافیت و افشای اطلاعات
 در گزارش‌های شفافیت بانک‌ها و همچنین کنترل همه‌جانبه نهاد ناظر (بانک مرکزی) بر
 گزارش‌های منتشر شده نه تنها زمینه بروز تخلفات توسط بانک‌ها را از بین می‌برد، بلکه به
 عنوان یک نظام بازدارنده در جهت کاهش تخلفات و اجرای جرائم عمل خواهد کرد.
 توسعه و تولید اطلاعات صحیح: یکی دیگر از نقاط مهم در اجرای استاندارد شفافیت و
 افشای اطلاعات، ضمن تولید اطلاعات صحیح، زمینه توسعه اطلاعات را به دنبال خواهد
 داشت و سبب خواهد شد که نظام داده‌محوری تقویت شود.
 مستندسازی و تقویت نظام افشای اطلاعات: از دیگر نقاط قوت افشای اطلاعات بر اساس
 استاندارد شفافیت، تقویت افشای اطلاعات و مستندسازی آن است. به این صورت که
 افشای اطلاعات بانک‌ها ضمن داشتن جامعیت مورد نظر، به صورت سندی با چارچوب
 یکسان که از جانب بانک‌ها منتشر می‌شود و این امر، نظام افشا را تقویت می‌بخشد.

افزایش اعتماد عمومی نسبت به نهاد شفاف: یکی دیگر از مهمترین نقاط قوت افشای اطلاعات در چارچوب استاندارد شفافیت، افزایش اعتماد عمومی نسبت به بانک‌ها به عنوان ناشرین اطلاعات عملکرد، است.

توزیع مناسب‌تر منابع مالی: افشای اطلاعات و الزام به رعایت استاندارد شفافیت باعث خواهد شد که بانک‌ها در تخصیص و توزیع منابع، دقت بیشتری کرده و از توزیع نامناسب منابع به افراد معدود و وابسته به خود خودداری کنند.

پیشگیری از بروز فساد و اختلاس‌های کلان بانکی: با توجه به بروز چندین فساد کلان در نظام بانکی کشور، اجرای استاندارد شفافیت و نظارت بر آن مبنی بر لزوم ارائه اطلاعات و گزارش‌های شفافیت در بازه‌های زمانی کوتاه‌مدت، سبب کاهش بروز فساد و اختلاس‌های کلان در نظام بانکی خواهد شد؛ چرا که بانک‌ها خود را در معرض شاخص‌های افشا در چارچوب استاندارد شفافیت می‌بینند.

۲-۱-۵. نقاط ضعف

مشکلات نهادی - بانکی: یکی از نقطه ضعف‌ها در اجرایی‌سازی لزوم افشای اطلاعات براساس استاندارد شفافیت توسط بانک‌ها، مشکلات نهادی است که می‌توان به نبود ساختارهای لازم در بانک‌ها در زمینه اجرای این استاندارد اشاره کرد.

نبود کارشناسان متخصص و متعهد در تصمیم‌گیری‌های بانکی: همان‌طور که قبلاً اشاره شد، نبود ساختار لازم در بانک‌ها یکی از مشکلات و نقاط ضعف بانک‌ها در اجرای استاندارد شفافیت است. از این رو نبود این ساختار در کنار فقدان نیروی متخصص، توانایی بانک‌ها را در اجراسازی گزارش‌های خود براساس اصول و شاخص‌های استاندارد مزبور کاهش می‌دهد.

فسادهای پولی و مالی بارز و ممانعت از اجرای استاندارد: با توجه به ذی‌نفعان در ارائه اطلاعات نادرست و غیرشفاف، مخالفت‌ها و ممانعت‌هایی در اجرای استاندارد شفافیت وجود خواهد داشت که این موضوع می‌تواند یکی از مهمترین نقاط ضعف اجرای استاندارد شفافیت باشد.

بی ثبات اقتصادی: نبود ثبات اقتصادی پایدار در کشور، یکی دیگر از نقاط ضعف پیاده سازی گزارش های چارچوب استاندارد شفافیت است؛ چرا که بی ثبات اقتصادی، بانک ها را با چالش های اجرایی مواجه کرده و این موضوع سبب تفاوت ها و مغایرت هایی در گزارش های سال های مختلف شده و بی اعتمادی را به دنبال خواهد داشت.

نبود فرهنگ سازمانی مرتبط: یکی دیگر از نقاط ضعف در اجرای استاندارد شفافیت، نبود عزم جدی از سوی سیاستگذاران است که با توجه به نبود اراده جدی در جهت اجرا، فرهنگ سازمانی در بانک ها به وجود نخواهد آمد.

رانت های متعدد: رانت در افشای اطلاعات نادرست و غیرشفاف، یکی دیگر از نقاط ضعف پیاده سازی استاندارد شفافیت است.

شناسایی نشدن و اهمیت به ظرفیت های موجود: یکی دیگر از نقاط ضعف اجرای استاندارد شفافیت، شناسایی نشدن ظرفیت ها و اهمیت به آن در اجرای این استاندارد است.

۲-۵. عوامل بیرونی مؤثر

هدف این مرحله بررسی آثار محیط بیرونی بر اجرای استاندارد شفافیت و افشای اطلاعات در بانک ها برای شناسایی فرصت ها و تهدیدهایی است که نظام بانکی کشور با آن مواجه است. می توان گفت فرصت ها شامل مجموعه امکانات و قابلیت هایی است که خارج از محیط درونی بر میزان شفافیت بانکی به طور مستقیم یا غیرمستقیم مؤثر هستند. تهدیدها نیز مجموعه عوامل خارج از ناحیه محسوب می شوند که در ناکارایی این نواحی تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم دارند. براساس مطالعات انجام شده و بررسی وضعیت پیرامون نظام بانکی کشور، مجموعه فرصت ها و تهدیدهای مؤثر بر اجرای استاندارد شفافیت و افشای اطلاعات بانک ها، به صورت ذیل قابل ترسیم است.

۱-۲-۵. فرصت ها

افزایش قابلیت مقایسه صورت های مالی: یکی از فرصت ها و مزایای به کارگیری استانداردهای شفافیت مالی، همخوانی و سازگاری صورت های مالی و کاهش موانع ناشی از عدم تقارن اطلاعاتی در حوزه تأمین مالی است.

افزایش شفافیت و دقت گزارشگری مالی: استفاده از استانداردهای بین‌المللی شفافیت مالی توسط بانک‌ها سبب می‌شود تا نقاط ضعف و قوت این استانداردها کاملاً آشکار شده و با برطرف کردن ایرادات آن بر کیفیت و شفافیت گزارشگری مالی بانک افزوده می‌شود. با توجه به بالاتر بودن دقت و جامعیت این استانداردها نسبت به گزارشگری‌های مالی داخلی، این انتظار وجود دارد تا با آگاهی به موقع از وضعیت مالی خود بتوان از بروز بحران مالی جلوگیری کرد.

کاهش هزینه‌های تطبیق صورت‌های مالی: استفاده از استانداردهای شفافیت مالی بین‌المللی و ایجاد ساختار یکسان برای تهیه گزارش‌های مالی در سراسر جهان به طور عام و در میان کشورهای اسلامی به طور خاص و به تبع آن افزایش امکان مقایسه گزارش‌های مالی در سایر کشورها علاوه بر کاهش هزینه تطبیق صورت‌های مالی، زمینه اتخاذ تصمیمات مناسب‌تر را برای آنها فراهم خواهند کرد (استریت و همکاران، ۱۹۹۹). در ضمن هماهنگ‌سازی در کاهش هزینه‌های مربوط به آموزش و تهیه سیستم‌های اطلاعات مالی نیز نقش بسزایی را در این زمینه ایفا خواهد کرد. بنابراین باید از جانب بانک‌ها مدنظر قرار گیرد (خوشکار، نصرتی و کاظمی، ۱۳۹۶: ۱۷۵).

تقارن اطلاعاتی بین تهیه‌کنندگان اطلاعات و استفاده‌کنندگان: لزوم اجرای استاندارد شفافیت و انطباق کامل و افشای به موقع و باکیفیت اطلاعات مالی بانک‌ها، به افزایش میزان شفافیت این اطلاعات منجر شده و کاهش عدم تقارن اطلاعاتی را برای بانک و استفاده‌کنندگان از اطلاعات بانکی را به دنبال خواهد داشت. رعایت این موضوع از بروز پدیده‌های انتخاب بد (کژگزینی) و مخاطرات اخلاقی (کژمنشی) جلوگیری و تصمیمات آتی طرفین را نسبت به هم با تهدید و چالش‌های جدی مواجه نخواهد کرد.

رتبه‌بندی بانک‌ها از منظر میزان شفافیت: استانداردهای شفافیت و رعایت آنها توسط بانک می‌تواند ضمن ایجاد رقابت سالم در افشای صحیح و به موقع اطلاعات، زمینه را برای مقایسه میزان شفافیت اطلاعات و صورت‌های مالی و همچنین رتبه‌بندی آنها از بُعد شفافیت فراهم کند. این موضوع باعث می‌شود که بانک‌ها گزارشگری مالی خود را بهبود داده و از این طریق اطمینان‌دهی نفعان و عموم جامعه را جلب کنند. افشای توأم با شفافیت صورت‌های مالی می‌تواند کسب بازده‌های غیرواقعی را کاهش دهد.

به اشتراک‌گذاری اطلاعات بین دستگاه‌های حاکمیتی: با توجه به اینکه هر ساله تصمیم‌گیری برای سال‌های آتی، براساس گزارش عملکرد سال‌های قبل انجام می‌شود و اطلاعات این سال‌ها زمینه را برای اخذ تصمیمات سرنوشت‌ساز سال‌های آتی مهیا می‌کند؛ شفافیت اطلاعات و افشای صحیح و به موقع آن می‌تواند زمینه را برای تصمیم‌گیری‌های سیاست‌گذاران فراهم کرده و سیاست‌های تدوین شده را به واقعیت نزدیک‌تر کند.

اجرای بند «۱۹» سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی: ارتقای سلامت و افزایش شفافیت بانکی منطبق با استاندارد شفافیت و افشای اطلاعات، کاملاً با اصول اقتصاد مقاومتی (به ویژه منطبق با بند «۱۹» این سیاست‌ها) سازگاری بالایی دارد.

بالا رفتن استاندارد بانک‌های داخلی در جهت انطباق با استانداردهای بین‌المللی: لزوم انطباق سیستم افشای اطلاعات بانک‌های داخلی با استانداردهای بین‌المللی نه تنها زمینه را برای ورود به عرصه‌های مالی و اقتصادی جهانی و همکاری با بانک‌های بزرگ بین‌المللی فراهم می‌کند، بلکه زمینه تبدیل بانک‌ها به بانک‌های تراز اول منطقه را نیز به دنبال خواهد داشت.

تضمین اعتماد و مشارکت بیشتر ذی‌نفعان: لزوم افشای صحیح و به موقع اطلاعات توسط بانک‌ها، ضمن کسب اعتماد عمومی، زمینه مشارکت و پایداری همکاری ذی‌نفعان را برای بانک به دنبال خواهد داشت.

پیشگیری از وقوع مشکلات در بانک‌ها: ریسک هجوم بانکی و ناتوانی پاسخگویی بانک‌ها به درخواست سپرده‌گذاران خود، از موضوعاتی است که در صورت عدم شفافیت و یا افشای اطلاعات نادرست می‌تواند دامنگیر بانک‌ها شود. این در حالی است که افشای صحیح و به موقع اطلاعات، می‌تواند ضمن معرفی بانک به عنوان یک بانک سالم و شفاف، زمینه بروز ریسک هجوم بانکی و مشکلات تبعاتی آن را کاهش دهد.

۲-۲-۵. تهدیدها

مقاومت رانت‌جویان در مقابل شفافیت: اجرای استاندارد شفافیت و افشای اطلاعات می‌تواند مقاومت رانت‌جویان را به دنبال داشته باشد که دلایل زیادی برای این موضوع

عنوان شده است. مهمترین این دلایل عبارتند از: هزینه‌های مرتبط با جمع‌آوری، پردازش و افشای اطلاعات، منافع مرتبط با عدم افشا و پدیده آثار خارجی. در چنین شرایطی قوانین سختگیرانه مرتبط با افشا، مطلوب نیست و شرکت‌ها به دنبال راهکارهایی برای عدم افشا و یا افشای کمتر خواهند بود (صمدی لرگانی، ۱۳۸۹).

افشای اطلاعات محرمانه (محرمانه‌زدایی) و حفظ نشدن منافع گروه‌های ذی‌نفع: در ارتباط با استفاده از استانداردهای شفافیت بین‌المللی و اسلامی گروه‌های ذی‌نفع بسیاری وجود دارند. هر یک از این گروه‌ها دارای منافع هستند که بعضاً در یک راستا نیستند. بنابراین افزایش میزان شفافیت و یکپارچه شدن افشای اطلاعات براساس اصول و استانداردهای مربوطه می‌تواند منافع این افراد را با خطر مواجه کند.

افشای اطلاعات نادرست و ناکافی و کاهش اعتماد عمومی: با توجه به ابلاغ اجرای استاندارد شفافیت و افشای اطلاعات و لزوم پیاده‌سازی آن توسط نظام بانکی کشور، در صورتی که بانکی اطلاعات خود را به صورت نادرست و یا حتی ناکافی نسبت به سایر بانک‌ها افشا کند، ضمن تخلف از قوانین و مقررات و متحمل شدن مجازات‌های مربوطه برای اعضای هیئت‌مدیره، کاهش اعتماد عمومی نسبت به خود را در پی خواهد داشت. از این‌رو میزان انطباق شفافیت و افشای اطلاعات با اصول و ملزومات استاندارد نه تنها امری سهل و آسان نیست، بلکه با توجه به تهدیدهای جدی که برای بانک به دنبال دارد و برای جلوگیری از بروز نااطمینانی، نیازمند دقت بالا و صحت و درستی لازم و کافی است.

ناهمسانی و عدم تقارن اطلاعاتی و ایجاد پدیده انتخاب بد (گزینشی) و مخاطرات اخلاقی (کژمنشی): با توجه به اینکه در زمینه افشای اطلاعات و میزان شفافیت، درستی و صحت وضعیت مالی بانک‌ها، هیچ‌کس به اندازه خود بانک‌ها آگاهی کامل ندارند و عدم تقارن اطلاعاتی بین مدیران و مالکان همواره به عنوان یک اصل وجود داشته و امری بدیهی است (حقیقت و علوی، ۱۳۹۲: ۲). از این‌رو افشای اطلاعات و میزان شفافیت باید به‌گونه‌ای باشد که نه تنها همه ذی‌نفعان، بلکه درک آن برای عموم قابل فهم و مقایسه باشد. در صورتی که اطلاعات افشا شده با واقعیت همخوانی نداشته باشد و یا بانک در راستای کسب منافع شخصی اقدام به افشای اطلاعات نادرست کند، این ناهمسانی در دانسته‌های طرفین و

احتمال سوءاستفاده از این اطلاعات برای کسب منافع شخصی باعث ایجاد پدیده انتخاب بد (کژگزینی) و مخاطرات اخلاقی (کژمنشی) شده و تصمیمات آتی طرفین را نسبت به هم با تهدید و چالش‌های جدی مواجه خواهد کرد.

تمرکز سایه سیاست بر نظام بانکی: تمرکز سیاسی بر نظام بانکی، یکی دیگر از تهدیدهای پیاده‌سازی و رعایت استاندارد شفافیت است.

۶. تجزیه و تحلیل داده‌ها

از آنجاکه شاخص‌های استاندارد شفافیت و افشای اطلاعات در این پژوهش برگرفته از استاندارد شماره ۴ هیئت خدمات مالی اسلامی و همچنین بخشنامه ضوابط ناظر بر حداقل استانداردهای شفافیت و انتشار عمومی اطلاعات توسط مؤسسات اعتباری ابلاغی بانک مرکزی ج.ا.ا است و در جهت رتبه‌بندی شاخص‌های استاندارد شفافیت و انتشار عمومی اطلاعات صورت‌های مالی در نظام بانکی مورد استفاده قرار می‌گیرد؛ جامعه آماری پژوهش حاضر کارشناسان و خبرگان نظام بانکی است.

به‌طور معمول در روش‌های تصمیم‌گیری چندمعیاره مانند روش تحلیل سلسله‌مراتبی با تعداد نظرهای بالاتر از پنج، نتایج قابل قبولی حاصل می‌شود. برخلاف آمار استنباطی، روش‌های پژوهش عملیاتی دارای علائم اعتبارسنجی هستند، یعنی در صورتی که نتایج اشتباه باشد مشخص می‌شوند. در روش تحلیل سلسله‌مراتبی اعتبار درستی نتایج با نرخ سازگاری است (معماریانی و آذر، ۱۳۷۸: ۵۵). تجربه نشان داده است، در صورتی که نرخ سازگاری کوچک‌تر یا مساوی ۰/۱ باشد، نرخ سازگاری قابل قبول است و پاسخ‌های داده شده سازگار است (آذر و رجب‌زاده، ۱۳۸۷، ۶۹-۶۷).

با توجه به اینکه تعداد افرادی که با این شاخص‌ها آشنایی کافی دارند، محدودند و شناخت و تجربه کافی در مورد چگونگی محاسبه این شاخص‌ها را ندارند، برای انجام مقایسات زوجی و رتبه‌بندی شاخص‌های افشا شده تعداد سی پرسشنامه میان تعدادی از خبرگان مطلع و متخصص که شناخت کافی درباره این شاخص‌ها را دارند، توزیع و نتایج حاصل به جامعه تعمیم داده می‌شود. پرسشنامه تهیه شده با توجه به مطالعات قبلی و

نظرات خبرگان از روایی لازم نیز برخوردار است. زیرا با مطالعه و بررسی ادبیات موضوع و مقالات، معیارهای مناسب برای رتبه‌بندی شناسایی شده است.

۶-۱. رتبه‌بندی به روش سلسله‌مراتبی

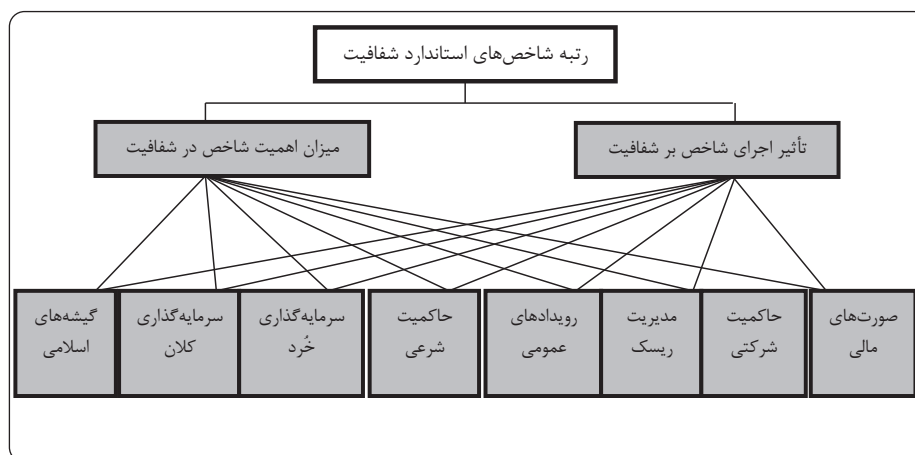
مدل سلسله‌مراتبی از معروف‌ترین روش‌های تصمیم‌گیری چندمعیاره است که برای اولین بار توسط توماس ال ساعتی^۱ در دهه ۱۹۷۰ ارائه شد. این مدل نشان می‌دهد که چگونه اهمیت نسبی چند فعالیت، گزینه، آلترناتیو و ... را در یک مسئله تصمیم‌گیری چندمعیاره تعیین کنیم (مشیری، ۱۳۸۰: ۶۴). فرایند تحلیل سلسله‌مراتبی با تجزیه مسائل مشکل و پیچیده، آنها را به شکلی ساده تبدیل کرده و به حل آنها می‌پردازد (قدسی‌پور، ۱۳۸۱: ۱۱). این تکنیک ترکیب معیارهای کیفی و غیرقابل لمس همراه با معیارهای کمی و قابل لمس را به‌طور هم‌زمان امکان‌پذیر می‌کند و از مقایسات دوجه‌دویی آلترناتیوها و معیارهای تصمیم‌گیری استفاده می‌کند. چنین مقایسه‌ای نیازمند جمع‌آوری اطلاعات از تصمیم‌گیرنده از طریق پرسشنامه است. مقایسات زوجی به تصمیم‌گیرنده امکان می‌دهد با توجه به دانش خود، آزادانه و بدون هیچ نفوذ خارجی تنها بر روی مقایسه دو گزینه تمرکز و قضاوت کند.

۱-۱-۶. گام صفر: بنا کردن درخت سلسله‌مراتب تصمیم

در رأس این نمودار هدف کلی تصمیم‌گیری یعنی رتبه‌بندی شاخص‌های استاندارد شفافیت و افشای اطلاعات قرار دارد. سطح پایین‌تر معیارهای مؤثر بر تصمیم‌گیری یعنی تأثیر اجرای شاخص بر شفافیت و میزان اهمیت شاخص در شفافیت قرار دارند. آخرین سطح نیز گزینه‌های تصمیم‌گیری که مورد مقایسه قرار می‌گیرند، یعنی افشای اطلاعات صورت‌های مالی، افشای اطلاعات حاکمیت شرکتی و کنترل‌های داخلی، افشای اطلاعات شناسایی و مدیریت ریسک، افشای اطلاعات رویدادهای عمومی با اهمیت، افشای

اطلاعات حاکمیت عمومی و شرعی، افشای اطلاعات مبتنی بر سرمایه‌گذاری خرد و کلان برای دارندگان حساب‌های سرمایه‌گذاری و افشای اطلاعات طرز فعالیت گیشه‌های اسلامی جای دارند.

نمودار ۱. درخت سلسله‌مراتب تصمیم

مأخذ: یافته‌های تحقیق.

به‌منظور رتبه‌بندی شاخص‌های استاندارد شفافیت عملیات ریاضی تحلیل سلسله‌مراتبی در قالب چهارگام توضیح داده می‌شوند.

۲-۱-۶. گام اول: انجام مقایسات زوجی

در این گام جداول مقایسه‌ای براساس درخت سلسله‌مراتبی تهیه می‌شود. برای انجام مقایسه‌های زوجی با استفاده از داده‌های پرسشنامه، نتایج حاصل با استفاده از میانگین هندسی ترکیب شدند و حاصل آن در ماتریس‌های زیر آورده شده است. عناصر روی قطر اصلی این ماتریس‌ها عدد یک است که به دلیل معکوس بودن ماتریس‌ها، اعداد زیر قطر اصلی، معکوس اعداد بالای قطر اصلی هستند.

جدول ۱. ماتریس مقایسه زوجی گروهی شاخص‌های استاندارد شفافیت براساس معیار تأثیر اجرا

تأثیر اجرا	صورت‌های مالی	حاکمیت شرکتی	مدیریت ریسک	رویدادهای عمومی	حاکمیت شرعی	سرمایه‌گذاری خرد	سرمایه‌گذاری کلان	گیشه‌های اسلامی
صورت‌های مالی	۱	۲,۰۳	۱,۱۶	۱,۶۹	۱,۹۲	۲,۹۶	۴,۵۶	۵,۴۸
حاکمیت شرکتی	۰,۴۹	۱	۱,۵۶	۱,۴۸	۱,۶۴	۲,۵۰	۳,۹۸	۵,۸۷
مدیریت ریسک	۰,۸۵	۰,۶۴	۱	۱,۶۱	۱,۶۸	۲,۶۶	۴,۲۳	۷,۹۶
رویدادهای عمومی	۰,۵۸	۰,۶۷	۰,۶۲	۱	۳,۷۰	۶,۹۱	۵,۵۳	۶,۰۸
حاکمیت شرعی	۰,۵۲	۰,۶۰	۰,۵۹	۰,۲۷	۱	۹,۹۱	۹,۲۵	۹,۳۳
سرمایه‌گذاری خرد	۰,۳۳	۰,۳۹	۰,۳۷	۰,۱۴	۰,۱۰	۱	۱,۰۳	۱,۴۲
سرمایه‌گذاری کلان	۰,۲۱	۰,۲۵	۰,۲۳	۰,۱۸	۰,۱۰	۰,۶۹	۱	۳,۷۱
گیشه‌های اسلامی	۰,۱۸	۰,۱۷	۰,۱۲	۰,۱۶	۰,۱۰	۰,۷۰	۰,۲۶	۱

مأخذ: یافته‌های تحقیق.

جدول ۲. ماتریس مقایسه زوجی گروهی شاخص‌های استاندارد شفافیت براساس معیار میزان اهمیت

میزان اهمیت	صورت‌های مالی	حاکمیت شرکتی	مدیریت ریسک	رویدادهای عمومی	حاکمیت شرعی	سرمایه‌گذاری خرد	سرمایه‌گذاری کلان	گیشه‌های اسلامی
صورت‌های مالی	۱	۱,۴۲	۱,۱۶	۱,۶۹	۱,۹۲	۲,۹۶	۴,۵۶	۵,۴۸
حاکمیت شرکتی	۰,۷۰	۱	۱,۶۲	۱,۵۵	۱,۷۴	۲,۷۲	۵,۱۸	۷,۴۶
مدیریت ریسک	۰,۸۵	۰,۶۱	۱	۱,۶۱	۱,۶۸	۲,۶۶	۴,۲۳	۷,۹۶
رویدادهای عمومی	۰,۵۸	۰,۶۴	۰,۶۲	۱	۱,۱۲	۱,۹۲	۲,۳۵	۴,۲۰
حاکمیت شرعی	۰,۵۲	۰,۵۷	۰,۵۹	۰,۸۸	۱	۳,۸۴	۲,۲۰	۴,۱۸
سرمایه‌گذاری خرد	۰,۳۳	۰,۳۶	۰,۳۷	۰,۵۲	۰,۲۵	۱	۱	۱,۴۲
سرمایه‌گذاری کلان	۰,۲۱	۰,۱۹	۰,۲۳	۰,۴۲	۰,۴۵	۱	۱	۲,۳۸
گیشه‌های اسلامی	۰,۱۸	۰,۱۳	۰,۱۲	۰,۲۳	۰,۲۳	۰,۷۰	۰,۴۲	۱

مأخذ: همان.

در جدول زیر شاخص‌های استاندارد شفافیت براساس معیارهای تأثیر اجرای شاخص بر شفافیت و میزان اهمیت شاخص در شفافیت مورد ارزیابی قرار می‌گیرند.

جدول ۳. ماتریس مقایسه زوجی گروهی معیارها

شاخص‌های استاندارد شفافیت	اجرا	اهمیت
اجرا	۱	۱٫۴۴
اهمیت	۰٫۶۹	۱

مأخذ: همان.

نتایج حاصل از محاسبات براساس جدول فوق حاکی از آن است که معیار تأثیر اجرای شاخص‌های مورد نظر نسبت به معیار اهمیت شاخص دارای ضریب اولویت بیشتری به میزان ۱/۴۴ است. به تبع این نسبت در حالت معکوس، یعنی مقایسه معیار اهمیت شاخص‌ها نسبت به معیار تأثیر اجرای شاخص‌ها برابر با ۰/۶۹ است.

۳-۱-۶. گام دوم: استخراج اولویت‌ها از ماتریس مقایسه زوجی

در جدول زیر ضریب اولویت هر یک از شاخص‌های استاندارد شفافیت و افشای اطلاعات مقایسه شده است.

جدول ۴. ماتریس ضرایب اولویت شاخص‌های استاندارد شفافیت براساس معیار تأثیر اجرا

تأثیر اجرا	صورت‌های مالی	حاکمیت شرکتی	مدیریت ریسک	رویدادهای عمومی	حاکمیت شرعی	سرمایه‌گذاری خرد	سرمایه‌گذاری کلان	گیشه‌های اسلامی	ضریب اولویت
صورت‌های مالی	۰٫۲۳	۰٫۳۵	۰٫۲۰	۰٫۲۵	۰٫۱۸	۰٫۱۰	۰٫۱۵	۰٫۱۳	۰٫۲۰۴
حاکمیت شرکتی	۰٫۱۱	۰٫۱۷	۰٫۲۷	۰٫۲۲	۰٫۱۵	۰٫۰۹	۰٫۱۳	۰٫۱۴	۰٫۱۶۴
مدیریت ریسک	۰٫۲۰	۰٫۱۱	۰٫۱۷	۰٫۲۴	۰٫۱۶	۰٫۰۹	۰٫۱۴	۰٫۱۹	۰٫۱۶۶
رویدادهای عمومی	۰٫۱۴	۰٫۱۱	۰٫۱۰	۰٫۱۵	۰٫۳۶	۰٫۲۵	۰٫۱۸	۰٫۱۴	۰٫۱۸۳

تأثیر اجرا	صورت‌های مالی	حاکمیت شرکتی	مدیریت ریسک	رویدادهای عمومی	حاکمیت شرعی	سرمایه‌گذاری خرد	سرمایه‌گذاری کلان	گیشه‌های اسلامی	ضریب اولویت
حاکمیت شرعی	۰٫۱۲	۰٫۱۰	۰٫۱۰	۰٫۰۴	۰٫۰۹	۰٫۳۵	۰٫۳۰	۰٫۲۲۰	۰٫۱۷۱
سرمایه‌گذاری خرد	۰٫۰۸	۰٫۰۶	۰٫۰۶	۰٫۰۲	۰٫۰۹	۰٫۰۳	۰٫۰۳	۰٫۰۳	۰٫۰۴۴
سرمایه‌گذاری کلان	۰٫۰۵	۰٫۰۴	۰٫۰۴	۰٫۰۲	۰٫۰۱	۰٫۰۳	۰٫۰۳	۰٫۰۹	۰٫۰۴۱
گیشه‌های اسلامی	۰٫۰۴	۰٫۰۲	۰٫۰۲	۰٫۰۲	۰٫۰۱	۰٫۰۲	۰٫۰۹	۰٫۰۲	۰٫۰۲۳

مأخذ: همان.

جدول ۵. ماتریس ضرایب اولویت شاخص‌های استاندارد شفافیت براساس معیار میزان اهمیت

میزان اهمیت	صورت‌های مالی	حاکمیت شرکتی	مدیریت ریسک	رویدادهای عمومی	حاکمیت شرعی	سرمایه‌گذاری خرد	سرمایه‌گذاری کلان	گیشه‌های اسلامی	ضریب اولویت
صورت‌های مالی	۰٫۲۲	۰٫۲۸	۰٫۲۰	۰٫۲۱	۰٫۲۲	۰٫۱۷	۰٫۲۱	۰٫۱۶	۰٫۲۱
حاکمیت شرکتی	۰٫۱۵	۰٫۲۰	۰٫۲۸	۰٫۱۹	۰٫۲۰	۰٫۱۶	۰٫۲۴	۰٫۲۱	۰٫۲۰
مدیریت ریسک	۰٫۱۹	۰٫۱۲	۰٫۱۷	۰٫۲۰	۰٫۱۹	۰٫۱۵	۰٫۲۰	۰٫۲۳	۰٫۱۸
رویدادهای عمومی	۰٫۱۳	۰٫۱۲	۰٫۱۰	۰٫۱۲	۰٫۱۳	۰٫۱۱	۰٫۱۱	۰٫۱۲	۰٫۱۲
حاکمیت شرعی	۰٫۱۱	۰٫۱۱	۰٫۱۰	۰٫۱۱	۰٫۱۱	۰٫۲۲	۰٫۱۰	۰٫۱۲	۰٫۱۲
سرمایه‌گذاری خرد	۰٫۰۷	۰٫۰۷	۰٫۰۶	۰٫۰۶	۰٫۰۳	۰٫۰۵	۰٫۰۴	۰٫۰۴	۰٫۰۵
سرمایه‌گذاری کلان	۰٫۰۴	۰٫۰۳	۰٫۰۴	۰٫۰۵	۰٫۰۵	۰٫۰۵	۰٫۰۴	۰٫۰۶	۰٫۰۵
گیشه‌های اسلامی	۰٫۰۴	۰٫۰۲	۰٫۰۲	۰٫۰۲	۰٫۰۲	۰٫۰۴	۰٫۰۲	۰٫۰۲	۰٫۰۲

مأخذ: همان.

در جدول ذیل با توجه به نتایج جداول قبل، رتبه‌بندی شاخص‌ها از منظر دو معیار «میزان تأثیر اجرا» و «میزان اهمیت» هر شاخص قابل مشاهده است.

جدول ۶. رتبه‌بندی شاخص‌ها به لحاظ میزان تأثیر اجرا و میزان اهمیت

رتبه‌بندی شاخص‌ها به لحاظ		شاخص‌ها
میزان اهمیت	میزان تأثیر اجرا	
۱	۱	افشای اطلاعات صورت‌های مالی
۲	۴	افشای اطلاعات حاکمیت شرکتی و کنترل‌های داخلی
۳	۵	افشای اطلاعات شناسایی و مدیریت ریسک
۴	۲	افشای اطلاعات رویدادهای بااهمیت
۴	۳	افشای اطلاعات حاکمیت شرعی
۵	۷	افشای اطلاعات سرمایه‌گذاری خرد
۵	۶	افشای اطلاعات سرمایه‌گذاری کلان
۶	۸	افشای اطلاعات گیشه‌های اسلامی

مأخذ: همان.

در جدول زیر شاخص‌های مذکور براساس معیارهای تأثیر اجرا و میزان اهمیت رتبه‌بندی شده است.

جدول ۷. ماتریس ضرایب اولویت معیارها

ضریب اولویت	اهمیت	اجرا	شاخص‌های استاندارد شفافیت
۰٫۵۹	۰٫۵۹	۰٫۵۹	اجرا
۰٫۴۰	۰٫۴۰	۰٫۴۰	اهمیت

مأخذ: همان.

مطابق نتایج جدول فوق، معیار تأثیر اجرای شاخص‌های مورد نظر نسبت به معیار میزان اهمیت شاخص، دارای ضریب اولویت بیشتری است. بنابراین معیار تأثیر اجرای شاخص از نظر خبرگان بیشترین اثر را در به وجود آمدن شفافیت در نظام بانکی دارد.

۴-۱-۶. گام سوم: تعیین نرخ سازگاری^۱

سازگاری قضاوت‌ها از طریق تعیین نرخ سازگاری مشخص می‌شود و نشان‌دهنده این است که تا چه میزان می‌توان به اولویت‌های حاصل از مقایسه‌ها اعتماد کرد. گاهی اوقات ممکن است مقایسه‌های انجام شده توسط تصمیم‌گیرندگان سازگار نباشد؛ برای مثال اگر اولویت‌گزینه α به β توسط یکی از افراد ۲ تعیین شود و اولویت‌گزینه β به γ برابر ۳ تعیین شود، در حالی که چون مقایسه‌های دوبه‌دو انجام می‌گیرد؛ ممکن است تصمیم‌گیرنده اولویت‌گزینه α به γ را عددی غیر از ۶ تعیین کند. در این صورت ناسازگاری در مقایسات به دست می‌آید. تجربه نشان داده است که اگر نرخ سازگاری کمتر از ۱۰ درصد باشد، می‌توان سازگاری مقایسه‌ها را پذیرفت. در غیر این صورت باید مقایسه‌ها مجدداً انجام شود (آذر و رجب‌زاده، ۱۳۸۷: ۱۱۲-۱۱۱).

در این گام به منظور اطمینان از نتایج حاصل از مقایسات زوجی که با نظرسنجی انجام شده است، نرخ سازگاری را طبق مراحل زیر محاسبه می‌کنیم:

تعیین اولویت هر یک از شاخص‌ها (با در نظر گرفتن معیارهای تأثیر اجرا و میزان اهمیت): این مرحله در گام دوم تشریح شد.

محاسبه بردار مجموع وزنی^۲: باید مقادیر جدول‌های ماتریس مقایسه زوجی گروهی شاخص‌های استاندارد شفافیت براساس معیار تأثیر اجرا در اولویت‌های استخراج شده در جدول ۳ به ترتیب ضرب شوند؛ همچنین مقادیر جدول ماتریس مقایسه زوجی گروهی شاخص‌های استاندارد شفافیت براساس معیار میزان اهمیت در اولویت‌های استخراج شده در جدول ۲ ضرب شوند.

---

1. Compatibility Rate (CR)

2. Weighted Sum Vector (WSV)

$$WSV(1) = \begin{bmatrix} 1.82 \\ 1.49 \\ 1.51 \\ 1.83 \\ 1.57 \\ 0.36 \\ 0.34 \\ 0.20 \end{bmatrix} \qquad WSV(2) = \begin{bmatrix} 1.75 \\ 1.72 \\ 1.52 \\ 1.002 \\ 1.03 \\ 0.46 \\ 0.42 \\ 0.24 \end{bmatrix}$$

محاسبه بردار سازگاری^۱ با تقسیم هر یک از مؤلفه‌های بردار مجموع وزنی بر اولویت‌های متناظر با آن نسبت به فاکتورها به دست می‌آید.

$$CV(1) = \begin{bmatrix} 8.92 \\ 9.06 \\ 9.08 \\ 10.01 \\ 9.18 \\ 8.20 \\ 8.35 \\ 8.47 \end{bmatrix} \qquad CV(2) = \begin{bmatrix} 8.19 \\ 8.24 \\ 8.18 \\ 8.17 \\ 8.12 \\ 8.11 \\ 8.15 \\ 8.09 \end{bmatrix}$$

محاسبه مقدار λ_{max} : این مقدار برابر با میانگین نرخ سازگاری است:

$$\lambda_{max}(1,2) = \{8.91 \text{ و } 8.16\}$$

محاسبه شاخص سازگاری^۲: با استفاده از رابطه $CI = \frac{\lambda_{MAX} - n}{n}$ به دست می‌آید:

$$C.I(1,2) = \{0.11 \text{ و } 0.02\}$$

محاسبه نرخ سازگاری: به این دلیل که تعداد هشت شاخص مقایسه می‌شوند، مقدار R.I برابر با ۱/۴۱ است. بنابراین با استفاده از شاخص $C.R = \frac{C.I}{R.I}$ که در آن R.I^۳ مقدار شاخص تصادفی است، خواهیم داشت:

1. Compatibility Vector (CV)
2. Consistency Index (CI)
3. Random Index

C.R (۱و۲) = {۰٫۰۱، ۰٫۰۸}

از آنجاکه نرخ سازگاری برای مقایسه‌های زوجی کوچکتر از ۰/۱ شده است، در مقایسه‌ها سازگاری وجود دارد و نتایج قابل اطمینان است و نیازی به بازنگری در مقایسه‌ها زوجی نیست.

۷. جمع‌بندی، نتیجه‌گیری و پیشنهادهای سیاستی

هیئت خدمات مالی اسلامی به عنوان نهاد تنظیم‌کننده استانداردهای بین‌المللی و مکمل کمیته بازل به دنبال ایجاد سلامت و ثبات صنعت خدمات مالی اسلامی شامل بانک، بازار سرمایه و بیمه است که در پیشبرد این مأموریت، توسعه یک صنعت خدمات مالی اسلامی شفاف و محتاط را از طریق معرفی استانداردهای جدید و یا تطبیق با استانداردهای موجود بین‌المللی و سازگار با شریعت را در دستور کار خود دارد.

هیئت خدمات مالی اسلامی اهداف کلانی از جمله افشای صحیح اطلاعات و ارتقای شفافیت در مؤسسات ارائه‌دهنده خدمات مالی اسلامی را به دنبال دارد که در این راستا استانداردهای مختلفی را تدوین و ابلاغ کرده است. این استانداردها در سال‌های مختلف و در راستای توسعه موضوعات متعددی تدوین شده است. هیئت خدمات مالی اسلامی با انتشار استاندارد شماره ۴ خود مبنی بر «افشای اطلاعات برای بهبود شفافیت و نظم بازار برای نهادهای ارائه‌دهنده خدمات مالی اسلامی (به استثنای نهادهای بیمه‌ای و صندوق‌های مشترک سرمایه‌گذاری اسلامی)»، هفت طبقه وسیع اطلاعاتی را در راستای دستیابی به سطح قابل قبولی از شفافیت در بانک‌ها بیان می‌کند. هدف اصلی این استاندارد، فراهم‌سازی ارائه اصول و تکنیک‌های مهم در ایجاد شفافیت نهادهای ارائه‌دهنده خدمات مالی اسلامی با تأکید بر دستیابی به شفافیت و ارتقای نظم بازار منتشر شده است.

اجرای اصول استاندارد شفافیت و افشای اطلاعات در بانک‌ها نقاط قوت و ضعفی را به دنبال دارد. این موضوع می‌تواند برای بانک‌ها فرصت و تهدیدهایی را به دنبال داشته باشد. مشکلات جدی نهادی - بانکی، نبود کارشناسان متخصص و متعهد در تصمیم‌گیری‌های بانکی برای اجرای این موضوع، وجود فسادهای پولی و مالی بارز و

ممانعت آن از اجرای استاندارد، رانت‌های متعدد، عدم شناسایی و اهمیت به ظرفیت‌های موجود و... از مهمترین نقاط ضعف در پیاده‌سازی اصول استاندارد شفافیت و افشای اطلاعات در بانک‌هاست. نتایج حاصل از نظرسنجی از دید خبرگان نشان داد که شاخص‌های افشای اطلاعات صورت‌های مالی، افشای اطلاعات رویدادهای عمومی بااهمیت و افشای اطلاعات حاکمیت عمومی و شرعی در رتبه‌های اول تا سوم قرار دارند و در صورت اجرا می‌توانند بیشترین تأثیر را بر میزان شفافیت اطلاعات در نظام بانکی داشته باشند. بعد از آن شاخص‌های افشای اطلاعات حاکمیت شرکتی و کنترل‌های داخلی - افشای اطلاعات شناسایی و مدیریت ریسک، افشای اطلاعات مبتنی بر سرمایه‌گذاری خرد و کلان برای دارندگان حساب‌های سرمایه‌گذاری و افشای اطلاعات طرز فعالیت گیشه‌های اسلامی کمترین ضریب اهمیت را دارند. همچنین میزان اهمیت شاخص‌های افشای اطلاعات صورت‌های مالی، افشای اطلاعات حاکمیت شرکتی و کنترل‌های داخلی و افشای اطلاعات شناسایی و مدیریت ریسک بر افزایش شفافیت نظام بانکی اثرگذارند. به ترتیب شاخص‌های افشای اطلاعات رویدادهای عمومی بااهمیت - افشای اطلاعات حاکمیت عمومی و شرعی، افشای اطلاعات مبتنی بر سرمایه‌گذاری خرد و کلان برای دارندگان حساب‌های سرمایه‌گذاری و افشای اطلاعات طرز فعالیت گیشه‌های اسلامی کمترین ضریب اهمیت را داشته و در رتبه‌های بعدی قرار می‌گیرند. با توجه به دیدگاه خبرگان، تأثیر اجرای شاخص‌های مورد نظر نسبت به اهمیت شاخص دارای ضریب اولویت بیشتری است و بنابراین معیار «تأثیر اجرای شاخص در میزان شفافیت» در نظر خبرگان بیشترین اثر را در به وجود آمدن شفافیت در نظام بانکی دارد.

از پیشنهاد‌های سیاستی که می‌تواند مورد توجه سیاستگذاران در حوزه مسائل پولی و بانکی قرارگیرد می‌توان به نکات زیر اشاره کرد:

با توجه به اینکه نظام مالی کشور بانک‌محور است، رعایت الزامات، اصول و شاخص‌های استاندارد شفافیت و افشای اطلاعات الزامی بوده که این امر زمینه افزایش ارتباطات بانکی با بانک‌های مطرح در سایر کشورهای اسلامی را به دنبال خواهد داشت. رعایت استاندارد شفافیت نه تنها در بانک‌های غیردولتی، بلکه باید در بانک‌های دولتی

نیز مورد توجه قرار گیرد. بانک مرکزی باید این بانک‌ها را ملزم به رعایت این استاندارد کرده و با نظارت کافی و همچنین بررسی‌های دقیق میدانی، میزان رعایت موضوع از سوی بانک‌ها را مورد بررسی قرار دهد. ضروری است که مشکلات نظام بانکی کشور، شناسایی و در جهت رفع آن اقدامات لازم انجام شود. بانک مرکزی نیز از طریق ارائه ساختار سازمانی منسجم با شرح وظایف دقیق و اجرایی، زمینه فعالیت شفاف‌تر بانک‌ها را فراهم کند و ضمن جریمه کردن بانک‌های متخلف (مثلاً از طریق افزایش نرخ ذخیره قانونی آن بانک) و تشویق بانک‌های قانون‌مدار و شفاف، در بازه‌های زمانی مختلف از جمله سه ماهه، چهارماهه، ۶ ماهه، ۹ ماهه و سالیانه، رتبه‌بندی بانک‌ها را به لحاظ میزان شفافیت و پایبندی به قوانین به اطلاع عموم برساند. این موضوع در صنعت بیمه در قالب سطح توانگری انجام شده و هر ساله میزان سطح توانگری شرکت‌های بیمه براساس اصول مربوطه توسط بیمه مرکزی ج.ا.ا اعلام می‌شود.

منابع و مآخذ

۱. احمدیان، اعظم (۱۳۹۶). «نقش افشای اطلاعات در بهبود سلامت مالی بانک‌ها»، دو ماهنامه تازه‌های اقتصاد، تهران، پژوهشکده پولی و بانکی، ش ۱۵۱.
۲. اسدی پور، نوشین (۱۳۸۸). نظارت بر بانک‌ها و شیوه‌های اجرا، چاپ اول، تهران، پژوهشکده پولی و بانکی.
۳. انواری رستمی، علی اصغر و همکاران (۱۳۹۳). «مقایسه تطبیقی جامعیت شاخص‌های اندازه‌گیری شفافیت اطلاعاتی و سطح افشای اطلاعات در کشورهای در حال توسعه و توسعه یافته»، مجله پژوهش‌های تجربی حسابداری، سال ۴، ش ۱۴.
۴. آذر، عادل و علی رجب‌زاده (۱۳۸۷). تصمیم‌گیری کاربردی (رویکرد MADM)، چاپ سوم، تهران، انتشارات نگاه دانش.
۵. بیدآباد، بیژن (۱۳۹۰). «مقررات پیشنهادی برای شفافیت مالی، حکمرانی و افشای اطلاعات بانک در بانکداری راستین»، مجله بانک و اقتصاد، ش ۱۷.
۶. توحیدی، محمد (۱۳۹۴). «مروری بر استانداردهای هیئت خدمات مالی اسلامی»، مدیریت پژوهش و توسعه و مطالعات اسلامی، سازمان بورس و اوراق بهادار.
۷. حساس یگانه، یحیی و مرشید خیراللهی (۱۳۸۷). «حاکمیت شرکتی و شفافیت»، ماهنامه حسابداری، سال ۲۳، ش ۲۰۳.
۸. حقیقت، حمید و سیدمصطفی علوی (۱۳۹۲). «بررسی رابطه بین شفافیت سود حسابداری و بازده غیرعادی سهام در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران»، نشریه پژوهش‌های حسابداری مالی، دوره ۵، ش ۱ (۱۵).
۹. خوشکار، فرزین، مهدی نصرتی و علی کاظمی (۱۳۹۶). «تحلیلی بر اجرای استانداردهای گزارشگری مالی بین‌المللی (IFRS) در کشورهای در حال توسعه»، مجله مطالعات اقتصاد، مدیریت مالی و حسابداری، دوره سوم، ش ۴.
۱۰. رحمانی، علی و سمیه حسینی (۱۳۹۱). «بررسی شفافیت صورت‌های مالی بانک‌ها؛ ضرورت نظارت بر بانک‌ها و مؤسسات مالی»، فصلنامه تازه‌های اقتصاد، ش ۱۳۵.
۱۱. صمدی لرگانی، محمود (۱۳۸۹). بررسی مقایسه‌ای شاخص‌های سنتی و نوین سنجش عملکرد، سال ۲۲، ش ۱۹۴.
۱۲. قدسی پور، سیدحسن (۱۳۸۱). مباحثی در تصمیم‌گیری چندمعیاره: فرایند تحلیل سلسله‌مراتبی AHP، چاپ سوم، تهران، انتشارات دانشگاه صنعتی امیرکبیر.

۱۳. فلیچ، وهاب (۱۳۹۶). «برقراری تعامل کارا با ذی‌نفعان؛ نقش بانک مرکزی در پیشبرد اقتصاد مردمی»، دوماهنامه تازه‌های اقتصاد، ش ۱۵۱.
۱۴. کمیته بال (۱۳۸۵). «بهبود شفافیت در بانک - سپتامبر ۱۹۹۸»، ترجمه عبدالمهدی ارجمندنژاد، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.
۱۵. کمیته نظارتی بال (۱۳۹۴). «اصول چهارده‌گانه برای بهبود حاکمیت شرکتی»، مترجم نرگس احمدی، بانک مرکزی ج.ا.ا، مدیریت کل نظارت بر بانک‌ها و مؤسسات اعتباری.
۱۶. مشیری، اسماعیل (۱۳۸۰). «مدل تعدیل شده AHP برای نظرسنجی و تصمیم‌گیری‌های گروهی»، مجله دانش مدیریت، ش ۵۲.
۱۷. معماریانی، عزیزالله و عادل آذر (۱۳۷۳). «AHP تکنیکی نوین برای تصمیم‌گیری گروهی»، مجله دانش مدیریت، ش ۲۷ و ۲۸.
۱۸. موسویان، سیدعباس (۱۳۹۳). مقدمه‌ای بر بانکداری بدون ربا در ایران، چاپ اول، تهران، مؤسسه فرهنگی دانش و اندیشه معاصر.
۱۹. نجفی علمی، محمدمهدی (۱۳۹۴). «درآمدی بر شفافیت بانکی: مطالعه موردی بخشنامه «ضوابط ناظر بر حداقل استانداردهای شفافیت و انتشار عمومی اطلاعات توسط مؤسسات اعتباری» (ویرایش اول)»، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، کد موضوعی ۲۲، شماره مسلسل ۱۴۷۵۹.
۲۰. نظریور، محمدنقی و سیدعباس موسویان (۱۳۹۳). «بانکداری بدون ربا از نظریه تا تجربه»، چاپ اول، تهران، انتشارات دانشگاه مفید، مرکز تحقیقات استراتژیک مجمع تشخیص مصلحت نظام.
۲۱. نظری، علیرضا، ایمان فدایی و سعید تقی ملایی (۱۳۹۲). «نکاتی در خصوص اهمیت استانداردهای بین‌المللی گزارشگری مالی و مزایا و معایب آن»، مجله اقتصادی، ش ۱۲ و ۱۳.
۲۲. یوسفی اصل، فرزانه و همکاران (۱۳۹۳). «تبیین مدل شفافیت گزارشگری مالی»، مجله پژوهش‌های تجربی حسابداری، س ۴، ش ۱۴.

23. Alsaeed, K. (2005). "The Association Between Firm-specific Characteristics and Disclosure:

The Case of Saudi Arabia", *Journal of American Academy of Business*, Vol. 7, No. 1.

24. Amira, Agag (2013). "Corporate Governance for SME's, International Finance

Corporation", World Bank Group.

25. Barth, M. E. and K. Schipper (2008). "Financial Reporting Transparency", *Journal of Accounting, Auditing and Finance*, 23.
26. Barth, M., E. Y. Konchitchki and W. R. Landsman (2013). "Cost of Capital and Earnings Transparency", *Journal of Accounting and Economics*, 55(2-3).
27. Basel Committee on Banking Supervision (Basel BCBS) (2015).
28. Bushman, R and A. Smith (2001). "Financial Accounting Information and Corporate Governance", *Journal of Accounting and Economics*, 32, No. 1-3.
29. Bushman, R. M., J. Piotroski, A.J. Smith (2004). "What Determines Corporate Transparency", *Journal of Accounting Research*, 42(2).
30. Bushman, Robert M., Qi Chen, Ellen Engel, Abbie J. Smith (2004). "Financial Accounting Information, Organizational Complexity and Corporate Governance Systems", *Journal of Accounting and Economics*, 37.
31. Cooke, T. E. and K. Cofferman (2002). "An Analysis in the Annual Reports of UK and Dutch Companies", *Journal of International Accounting Research*, Vol. 1.
32. Dincer, N. and B. Eichengreen (2014). "Central Bank Transparency and Independence: Updates and New Measures", *International Journal of Central Banking*.
33. Ernest and Young (2009). Good Bank (International) Limited.
34. Francis, J, R. LaFond, P. Olsson and K. Schipper (2004). *Costs of Equity and Earnings Attributes*, *The Accounting Review*, 79.
35. Hajian, Najmeh and Aliasghar Anvari Rostami (2014). "Transparency and Disclosure Indices in Emerging Markets", *The Macrotheme Review*, Vol. 3, No. 3.
36. <http://www.ifsb.org/published.php>.
37. <http://www.ifsb.org/standard/ifsb3>.
38. James, R, Barth Gerard Caprio and Ross Levin (2010). *The Regulation and Supervision of Banks Around the World*, Washington D.C: World bank.

39. Lang, M. H. and R. Lundholm (1993). "Cross-sectional Determinants of Analyst Ratings of Corporate Disclosures", *Journal of Accounting Research*, Vol. 31, No. 2.
40. Lang, M., K. Lins and M. Maffet (2011). Transparency, Liquidity and Valuation: International Evidence. Working Paper, *Journal of Accounting Research*, Vol. 50, Issue. 3.
41. Madhani, P. (2009). *Role of Disclosure and Transparency in Financial Reporting*, The Accounting World.
42. Nuno Fernandes and Miguel A. Ferreria (2007). "What Drives Corporate Transparency Around the World?", <http://ssrn.com/abstract=965636>.
43. Organization for Economic Co-operation and Development (2004). "OECD Principles of Corporate Governance", Head of Publications Service.
44. Ursel, Baumann and Nier Erlend (2000). "Disclosure, Volatility and Transparency: An Empirical Investigation into the Value of Bank Disclosure", www.newyorkfed.org.
45. Vishwanath, T. and D. Kaufmann, (2001). "Toward Transparency: New Approaches and Their Application to Financial Markets", *The World Bank Research Observer*, 16(1).
46. Young, B. (2003). "Corporate Governance and Firm Performance: Is There a Relationship"? *Ivy Business Journal Online*, Sep/Oct.